

ԱՅԳԵՍՏԱՆ
AYGESTAN

Դույգու Բոստանջը
Duygu Bostancı

Metin ve Fotoğraf: Duygu Bostancı
İngilizce Çeviri: Duygu Bostancı
İngilizce Çeviri Düzenleme: Claire Özel
Ermenice Çeviri: Nişan Güreh
Ermenice Çeviri Düzenleme: Gevorg Galtakyan

Տեքսը և լուսանկարը՝ Դույգու Բոստանջըի
Անգլերեն թարգմանությունը՝ Դույգու Բոստանջըի
Անգլերեն թարգմանության խմբագիր՝ Քլեր Օզել
Հայերեն թարգմանությունը՝ Նշան Գյուրեեի
Հայերեն թարգմանության խմբագիր՝ Գևորգ Գալթակյան

Text and Photographs: Duygu Bostancı
English Translation: Duygu Bostancı
Revision of the English Text: Claire Özel
Armenian Translation: Nişan Güreh
Revision of Armenian Translation: Gevorg Galtakyan

Funded by the European Union
Avrupa birliği tarafından finanse edilmiştir.
ֆինանսավորվում է Եվրոպական միության կողմից:

Bu kitabın ilk taslağı Karakutu Derneği Adnan Ergeç Fonu ile 2021 yılında hazırlanmıştır.
Ermenice, İngilizce çevirileri ile birlikte son hâli ise 2024 yılında Eurasia Partnership Foundation desteği ile Türkiye-Ermenistan Normalleşme Süreci Destek Programı'nın Hızlı Cevap Programı çerçevesinde hazırlanmıştır. Kitabın içeriği tamamen yazarın sorumluluğundadır ve Avrupa Birliği ya da Türkiye-Ermenistan Normalleşme Süreci Destek Programı'nın görüşlerini içermemektedir.

Այս գրքի նախնական տարբերակը կազմվել է 2021 թվականին՝ թուրքերենով, Քարաքութու ասոցիացիայի Ադնան Էրգեչի անվան դրամաշնորհային ծրագրի միջոցով:
Գիրքը վերջնական տեսքի է բերվել և թարգմանվել հայերեն և անգլերեն Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամի՝ «Աջակցություն Հայաստան-Թուրքիա կարգավորման գործընթացին. Հրատապ հասցեագրում» (ATNP RR) ծրագրի ենթադրամաշնորհային բաղադրիչի շրջանակում, որը ֆինանսավորվում է Եվրոպական միության կողմից: Գրքի բովանդակության համար պատասխանատվություն է կրում բացառապես հեղինակը: Գրքում տեղ գտած մտքերը չեն կարող արտահայտել Եվրոպական միության կամ ATNP կոնսորցիումի անդամների տեսակետները:

The initial version of this book was prepared in Turkish, supported by Karakutu Association's Adnan Ergeç Grant, in 2021.
This book was produced within the framework of the Sub-grants Scheme carried out by Eurasia Partnership Foundation as part of the "Support to the Armenia-Turkey Normalization Process: Rapid Responses" programme, funded by the European Union. The contents of the book are the sole responsibility of the author, and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or members of the ATNP Consortium.

Bu kitap benim Ermenistan'la tanışmamın öyküsünü anlatıyor. 2016 yılı güzünde, Hrant Dink Vakfı'nın Türkiye - Ermenistan Burs Fonu ile Erivan'a gidip orada beş ay boyunca yaşadım. Orayı, oradakileri buraya ve buradakilere; Bursa'ya eve döndüğümde karşılaştıklarımla birlikte anlatmak için elimdekileri, zihnimdekileri, kalbimdekileri paylaşıyorum sizlerle.

«Այգեստան»-ը ներկայացնում է իմ ու Հայաստանի՝ 2016 թվականի աշնանը տեղի ունեցած հանդիպման պատմությունը: Հրանտ Դինք հիմնարկի Հայաստան-Թուրքիա փորձի փոխանակման նախագծի շրջանակում ես հինգ ամիս բնակվել եմ Երևանում: Այս գրքով ընթերցողի հետ կիսում եմ այն, ինչ պահել եմ իմ ձեռքում, իմ մտքում և իմ սրտում՝ իմ փորձառությունը և այն հանդիպումները, որ ունեցել եմ Հայաստանում մարդկանց հետ, ինչպես նաև այն մարդկանց հետ, ում հանդիպել եմ Բուրսա վերադառնալուց հետո:

This is the story of my encounter with Armenia, in the fall of 2016, when supported by the Turkey-Armenia Fellowship Scheme of the Hrant Dink Foundation, I spent five months living in Yerevan. In this account, I share what I have retained in my hands, my mind, and in my heart; these convey my experiences and my encounters with the people I met there, as well as with those I have met since returning to my home in Bursa.

tüm ailelerime...
tüm ailelerinize...

իմ բոլոր ընտանիքներին...
ձեր բոլոր ընտանիքներին...

to all my families...
to all your families...

Teşekkürler

Ermenistan'da beni evimde hissettiren birlikte dans ettiğim arkadaşlarım
Hasmik, Sona, Mariam, Vanuhi, Nina, Aram, Anna, Arash, Hayk, Artyom ve Murat'a,
Beni ilk günden itibaren sevgiyle karşılayan Armenuhi'ye,
Ermenistan'da bulunduğum süre boyunca beni ağırlayan
ICA'ya(Institute of Contemporary Arts) yani Nazareth ve Anna'ya,
Bir süre ev arkadaşlarım olan Cafer, Taina, Pedro ve Ezequiel'e,
Beni pek çok kişiyle tanıştırarak şehirle bağlantımı güçlendiren, desteğini her zaman hissettiğim,
aynı zamanda bu kitabın Ermenice çevirisini yapan Nişan'a,
Pek çok heyecanımı paylaşan Alizée'ye,
Hikâyelerini dinlemekten çok keyif aldığım Kyle'a,
Güzel sohbetler ettiğimiz Harut'a,
Komşum Manuk'a ve Hasmik'e,
Ermenice'yi çok severek öğrenmemi sağlayan öğretmenim Ruzanna'ya,
Sokakta tesadüfen tanışarak arakdaş olduğum Kevork'a,
Evlerindeki bir akşam yemeğinde, kırk yıl önceki aile şarkı kayıtlarını benimle paylaşan Sevan'a,
Beni Elegöz'e davet eden Osman'a ve Harun'a,
Areni'de beni ağırlayan David'e,
Gumi Shuga pazar yerindeki Artak'a ve tüm pazarcılara,
Sokaklarda muhabbetini benimle paylaşanlara,
Beni Gümrü'ye davet eden Anna'ya, orada beni sıcaklıkla karşılayan Daron ve ailesine, Karo'ya,
Yaşadığım süreci görünür kılmaya yardım eden Aykan'a,
Gördüğü duyuruyu benimle paylaşarak Ermenistan'a gitmeme vesile olan Şeyma'ya,
Hikâyelerin kıvılcımlarının oluşmasında katkısı olan İlhan'a,
Beni Erivan'a uğurlayıp sonrasında ziyaret eden Gökçen'e,
Beni destekleyen arkadaşlarım Elşen, Günce, Selma,Aycan, Ezgi, Birsen,
Setenay, Elif, Soner ve Ceren'e,
Buket, Pemra, Tansu, Deniz, Ali Can, Gözde, Dilara, Mehmet, Sena'ya
ve tüm ODTÜ Çağdaş Dans Topluluğu'na,

Aygestan bir sergi olacakken, pandemiyle birlikte kitaba dönüşmesi sürecinde yanımda olan
Mine Söyler'e,
Kitap henüz taslak aşamasındayken heyecanımı detaylı yorumlarıyla paylaşan Semih Ali Aksoy'a,
Kitap sürecinde yorum ve düzenlemeleriyle bana büyük bir destek veren Oktay Özel'e,
İngilizce çevirisinin üzerinden özen ve incelikle geçen Claire Özel'e,

Bursa'da mahallemde Ermeniler'in izlerini arayken, Ermeniler'le direk ilgili olmasa da anılarını
paylaşarak izlerin hikâyesini oluşturan, mahallemin yaşlı teyzelerine, dağların yamaçlarında
tanıştığım kişilere,
Bursa'daki süreçte yanımda olan annem Hatice, babam Mustafa ve kardeşim Utku Bostancı'ya,
Kitabın ilerleyemediği bir dönemde beni Antakya'ya davet ederek kitabın bir kilidinin açılmasına
vesile olan Melisa ve Aslı'ya, Antakya'ya ve Ali'ye,
Ermenistan hikâyelerimi İsviçre'ye taşıyan ve orada yaşadıklarımla Uludağ'a yaklaşmama vesile olan
Lea'ya, Yves'e, Eva'ya ve tüm ailesine,
"Hrant Dink'e ve dostlarına",

Շնորհակալություն

Ցանկանում եմ շնորհակալություն հայտնել՝
իմ ընկերներին, ում հետ պարել եմ Հայաստանում՝ Հասմիկին, Սոնային, Մարիամին, Վանուհուն, Նինային,
Արամին, Աննային, Արաշին, Հայկին, Արտյոմին և Մուրատին.

Արմենուհուն, ով առաջին իսկ օրվանից սիրով ընդունեց ինձ.
ICA-ին՝ ժամանակակից արվեստի ինստիտուտին, այսինքն՝ Նազարեթին և
Աննային՝ Հայաստանում գտնվելու ընթացքում ինձ հյուրընկալելու համար.
Ճաֆերին, Թաինային, Պեդրոյին և Էզեկիելին, ում հետ նույն տանն ենք մնացել որոշ ժամանակ.
Նշանին, ով ամրապնդեց իմ կապը քաղաքի հետ՝ ծանոթացնելով ինձ բազմաթիվ մարդկանց հետ, որոնց
աջակցությունը միշտ զգացի, և ով նաև այս գիրքը թարգմանեց հայերեն.
Ալիզեին, ով ինձ հետ կիսեց իմ շատ հուզմունքները.
Քայլին, ում պատմությունները մեծ հաճույքով էի լսում.
Հարութին, ում հետ զեղեցիկ զրույցներ ունեցանք.
հարևաններիս՝ Մանուկին և Հասմիկին.
իմ ուսուցչուհի Ռուզաննային, ով, ինձ շատ սիրելով հայերեն սովորեցրեց.
Գևորգին, ում փողոցում պատահաբար ծանոթացա ու ընկերացա.
Սևանին, ով իրենց տանը ճաշի ժամանակ ինձ հետ կիսեց իր ընտանեկան երգերի՝ քառասուն տարի առաջ
արված ձայնագրություններով.
Օսմանին և Հարունին, ովքեր ինձ հրավիրեցին Ալազյազ.
Արենիում ինձ հյուրընկալած Դավիթին, Արտակին և Գումի շուկայի բոլոր վաճառականներին:
Նրանց, ովքեր փոդոցում կիսում էին ինձ հետ իրենց զրույցը.
Աննային, ով ինձ հրավիրեց Գյումրի.
Տարոնին և նրա ընտանիքին, ովքեր ջերմորեն ընդունեցին ինձ այնտեղ.
Կարոյին և Այքանին, որ օգնեց, որ իմ ապրածը տեսանելի լինի.
Շեյմային, որ կիսվեց ինձ հետ իր տեսած հայտարարությամբ և դրանով առիթ հանդիսացավ իմ՝ Հայաստան
գնալու համար.
Իլհանին, որ նպաստել է պատմությունների առկայծումների առաջացմանը.
Գյոքչենին, ով ինձ Երևան ճանապարհելուց հետո այցելեց ինձ.
իմ ընկերներին՝ Էլշենին, Գյունչեին, Սելմային, Այջանին, Էզգիին, Բիրսենին, Սեթենային, Էլիֆին, Սոներին և
Ջերենին, որոնք աջակցեցին ինձ.
Բուքետին, Տանսույին, Դենիզին, Ալի Ջանին, Գյոզդեին, Դիլարային.
Մեհմեդին, Սենային և Մերձավոր Արևելքի տեխնիկական համալսարանի Ժամանակակից պարի համույթին:

Մինե Սոյլերին, որ իմ կողքին էր համաճարակի պատճառով «Այգեստան»-ը ցուցահանդեսի տեսքով
ներկայացնելու փոխարեն գրքի վերածելու գործընթացում.
Սեմիհ Ալի Աքսոյին, որ կիսեց իմ հուզմունքը իր մանրամասն մեկնաբանություններով, երբ գիրքը դեռևս
նախագծային փուլում էր.
Օքթայ Օզելին, որ ինձ մեծապես աջակցեց գիրքը կազմելու ընթացքում՝ իր մեկնաբանություններով և
խմբագրական աշխատանքով.
Քլեր Օզելին, ով ուշադիր և նրբանկատորեն խմբագրեց անգլերեն թարգմանությունը:

Ինչպես նաև իմ թաղամասի տարեց կանանց, որ մինչ ես Բուրսայի՝ իմ թաղամասում հայերի հետքեր
էի փնտրում, նրանք, անմիջականորեն առնչություն չունենալով հայերի հետ, ինձ հետ կիսվեցին իրենց
հիշողություններով և ստեղծեցին հետքերի պատմությունը.
նրանց, ում հանդիպեցի լեռների լանջերին.
մայրիկիս, հորս և եղբորս, ովքեր Բուրսայում ինձ հետ էին ողջ գործընթացի ընթացքում.
Հաթիջեին, Մուստաֆային և Ութքու Բոստանջըին.
Մելիսային և Ասլըին, ովքեր, երբ գրքի աշխատանքները առաջ չէին գնում, ինձ Անթաքիա հրավիրելով՝ առիթ
եղան գրքի կողպեքի բացմանը.
Լեային, Իվին, Եվային և նրանց ողջ ընտանիքին, որ օգնեցին, որ իմ հայաստանյան պատմությունները
փոխադրվեն Շվեյցարիա՝ ինձ ավելի մոտեցնելով Ուլուդաղին (լեռ իմ ծննդավայրում)՝ այնտեղ ունեցած իմ
փորձառություններով.
«Հրանտ Դինքը և նրա ընկերները» նախաձեռնությանը:

Thank you

to my friends in Armenia who made me feel at home and danced with me -
Hasmik, Sona, Mariam, Vanuhi, Nina, Aram, Anna, Arash, Hayk, Artyom and Murat;
to Armenuhi, who welcomed me with love from the very first day,
to ICA (Institute of Contemporary Arts) - Nazareth and Anna, who hosted me throughout my time in Armenia;
to Cafer, Taina, Pedro, and Ezequiel, who were my housemates for a while;
to Nişan, who introduced me to many people, strengthening my connection with the city and always offering support,
and who also translated this book into Armenian;
to Alizée, who shared many of my excitements;
to Kyle, whose stories I thoroughly enjoyed listening to;
to Harut, with whom I had wonderful conversations;
to my neighbors, Manuk and Hasmik;
to my teacher, Ruzanna, with whom I loved to learn Armenian;
to Kevork, who I met by chance on the street and became friends with;
to Sevan, who shared with me his family's 40-years-old song recordings during a dinner at his home;
to Osman and Harun, who invited me to Elegöz;
to David, who hosted me in Areni;
to Artak and all the vendors at the Gumi Shuga market;
to those who shared their conversations with me in the streets;
to Anna, who invited me to Gyumri, and to Daron and his family, and Karo, who warmly welcomed me there;
to Aykan, who helped to make my experiences visible in media;
to Şeyma, who shared the announcement of the exchange programme with me and led my journey to Armenia;
to İlhan, who contributed to the sparks of stories coming to life;
to Gökçen, who saw me off to Yerevan and later visited me;
to my supportive friends Elşen, Günce, Selma, Aycan, Ezgi, Birsen, Setenay, Elif, Soner, and Ceren;
to the METU Contemporary Dance Community - Buket, Pemra, Tansu, Deniz, Ali Can, Gözde, Dilara, Mehmet, Sena and to all the members;

to Mine Söyler, who was by my side during the process of transforming Aygestan from an exhibition into a book due to the pandemic;
to Semih Ali Aksoy, who shared my excitement throughout the drafting stage of the book with detailed feedback;
to Oktay Özel, who provided great support through comments and edits during the book development process;
to Claire Özel, who carefully and precisely went over the English translation;

to the elderly women in my neighborhood in Bursa, who, while not directly connected to Armenians, shared their memories with me, contributing to the story of traces;
to the people I met on the slopes of the mountains;
to my mother Hatice, my father Mustafa, and my brother Utku, who were with me during the process in Bursa;
to Melisa and Aslı, who invited me to Antakya at a time when the book wasn't progressing, unlocking a new phase of its journey, and to Antakya and Ali;
to Lea, Yves, Eva, and all their family, who helped to carry my Armenian stories to Switzerland and brought me closer to Uludağ (a mountain in my hometown) through my experiences there;
to "Hrant Dink and his friends" initiative.

Bu benim Ermenistan'a gidişimden başlayarak bugüne kadar gelen seyahat haritam.

Anlatacağım hikâyeyi kendimden başka bir zemin üzerine kuramayacağımı fark ediyorum. Dönüp dolaşıp vardığım şey, neyin gerçek ya da doğru olduğundan çok, insan algısının onları nasıl birleştirdiği. Ne olup bittiğinden çok, o hikâyeyi nasıl kurduğumuz. Sanki hikâye de bu harita gibi. Nereye gittiğimizin, noktaların bir önemi olmadan çizgilerin oluşturduğu desen, hikâyenin kendisi oluyor.

Elinizdeki kitabın kurgusu da biraz bu desenin oluşumu gibi.
Birbirinden ayrı görünen hikâyeler, uğradığım insanlar, kurduğum düşünce zincirleri, okuyucunun belleğinde onun kendi hikâyesine bağlanacak. Her okuyucunun deseni başka olacak.

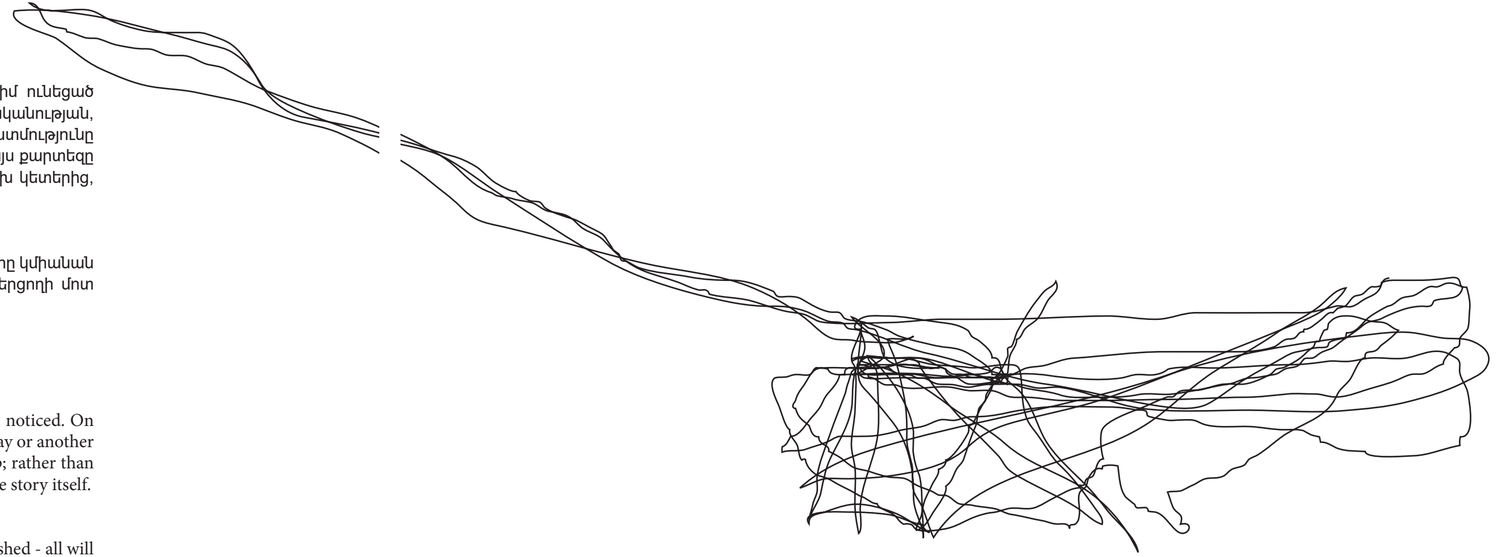

Սա իմ ճամփորդական քարտեզն է՝ սկսած իմ՝ Հայաստան կատարած այցից:

Ես գիտակցում եմ՝ պատմությունը, որ ցանկանում եմ այստեղ պատմել, հիմնված է միայն ինձ վրա, իմ ունեցած փորձառության և իմ տեսածի վերաբերյալ իմ ընկալումների վրա: Ավելի շատ մտորումների վրա, քան իրականության, փաստերի կամ ճշմարտության. մարդկային ընկալումն է ամեն բան իրար կապողը: Այն, թե ինչպես ենք մենք պատմությունը կառուցում, կարող է ավելի կարևորվել, քան բուն բովանդակությունը, ասելիքը: Այդ պատմությունն ասես այս քարտեզը լինի: Ոչ թե մեր բռնած ուղղությունը, այլ մեր արահետներն են ձևավորում գծերի մի պատկեր, որը անկախ կետերից, ինքնին արդեն պատմություն է դառնում:

Այս գրքի սյուժեն էլ ինչ-որ կերպ նման պատկեր է ձևավորում:
Սկզբից իրարից առանձին թվացող պատմությունները, իմ հանդիպած մարդիկ, կառուցածս մտային շղթաները կմիանան ընթերցողների սեփական պատմություններին՝ տարբեր, իրար հետ կապ չունեցող մտքերում: Ամեն ընթերցողի մոտ առաջացած պատկերը տարբեր է լինելու:

This is my travel map, starting from my trip to Armenia.

I am aware tha t the story I am going to tell is only based on myself, my experience and how I perceived what I noticed. On reflection, rather than reality, facts or truth, it is human perception that unites things, linking everything in one way or another to each other. How we set up a story can matter more than the content, what it is about.The story is like this map; rather than focusing on our destination, it is our path that forms a pattern of lines, regardless of the ultimate dots, becomes the story itself.

The fiction within this book in a way also forms a similar pattern.
Stories that initially appear to be separate, unrelated to each other - the people I met, the train of thoughts I established - all will connect to readers' own stories, each different in unconnected minds. Every reader's pattern will be unique.

Հայաստանի մասին պատմում եմ որպես թուրքիացի՝

Bir Türkiyeli olarak Ermenistan’ı anlatıyorum,

BULUŞTUĞUMUZ YERLER

THE PLACES

I tell you about Armenia as a person from Turkey,

ցանկանալով միացնել այն, ինչը ժամանակը, սահմաններ գծելով, բաժանել է…

zamanın sınırlar çizerek ayırdığını birleştirmek...

ՄԵՐ ՀԱՆԴԻՊԱԾ ՎԱՅՐԵՐԸ

WE’VE MET

wanting to connect what time has separated by drawing boundaries...

sokak փողոց street

Yaşam anacaddelerin arkasındaki ara sokaklarda kendi hâlinde akıyor. Caddenin araba ve insan akışından azat olmuş, kendi ritminde. Yolu düşmeyenin pek uğramadığı bu ara sokaklara yolumu düşürmek, bir yaşam seyri sunuyor bana. Yürüyüşüm yavaşlıyor, yavaşlayan yürüyüşümle bana göz kırpan detaylar çoğalıyor.

Bazen bir yere çıkıp çıkmayacağını bilmediğim daracık bir yol bir avluya çıkarıveriyor beni, her köşesinde bir yaşam izi.

Պողոտաների ետնամասում գտնվող նրբանցքներում կյանքն իր հունով է ընթանում: Նեղլիկ փողոցները, ազատված մեքենաների և մարդկանց հոսքից, իրենց սեփական ռիթմն են զարգացնում. այստեղ գալիս են միայն նրանք, ովքեր ինչ-որ հստակ պատճառ ունեն դրա համար: Դուրս գալով նրբանցքների ցանցից՝ ես կյանքի այլ ռիթմեր եմ բացահայտում: Երբ քայլերս ավելի եմ դանդաղեցնում, ինձ աչքով են անում տեղանքի մանրամասնությունները:

Հաճախ նեղլիկ փողոցները, որ չգիտեի էլ՝ ուր են տանում, ինձ հասցնում էին բակ, որտեղ ամեն անկյունում կյանքի հետքեր կային դաջված:

Behind the main streets, life in the alleyways flows in its own way. The narrow streets, freed from the flow of cars and and the masses of people, develop their own rhythm, visited only by those who have a specific reason to go there. Making my way through the network of alleyways, I discover different life courses. Walking more slowly, I notice details winking at me.

Sometimes following a narrow path that led nowhere, I could find myself in a courtyard with traces of life in every corner.

Ermenistan, o sokaklarla buluştuğum yer.

Ես այդ նեղլիկ փողոցներում Հայաստանին գտա:

Armenia is where I met with those tiny streets.

ЕВРОФУТБО

Burayı, Ankara'dan tanıdığım Mazlum ve Maya isimli iki köpeğe benzettiğim sokak köpeklerini takip ederken buluyorum. Onların koşarak döndüğü ara sokağa dönüveriyorum ben de ana caddeden.

İlk andan kendime tanıdık bellediğim bu köşeyi ziyaret ediyorum ara ara, yolunu bulabildiğim zamanlarda. Öyle ara bir yerde ki, her zaman buldurmuyor kendini.

Yaşama böyle küçük detaylarda tanık olmak.

Tanımak, tanıdık olmak, tanıdık olana gitmek; ona tanık olarak, kendine, dünyaya tanıdık kalmak.

Մի օր՝ կեսօրին, նկատեցի երկու թափառող շուն, որոնց նմանեցրի Անկարայում իմ իմացած թափառող շներին՝ Մազլումին ու Մայային: Դուրս գալով գլխավոր փողոցից՝ ես էլ նրանց հետևից դեպի այս նրբանցքը քայլեցի:

Հենց որ այս անկյունը տեսա, այն ինձ հոգեհարազատ թվաց: Ժամանակ առ ժամանակ այցելում էի այս անկյունը, թեև այն գտնելը միշտ չէ, որ հեշտ էր: Թաքնված էր. այն այդքան էլ հեշտ իրեն չէր ցուցադրում:

Կյանքին ականատես լինել այսպիսի մանրուքների մեջ:

Գիտակցել, ճանաչել, ծանոթանալ: Մնալ ականատես՝ միևնույն ժամանակ ծանոթանալով իմ նոր շրջապատին, կապ հաստատելով ինքս ինձ հետ, աշխարհի հետ:

One afternoon, I noticed two stray dogs, which reminded me of two I knew in Ankara- Mazlum and Maya. Leaving the main street, I wandered after them down into this alley.

The moment I saw this corner, it felt familiar. Several times I returned to visit it, though it wasn't always easy to find. Hidden away, it didn't reveal itself easily.

To witness life in such small details.

To realize, to recognize, to become familiar. Remaining a witness, while growing familiar with my new surroundings; simultaneously connecting with myself and the wider world.

Kaldığım mahallede ara sokakların birinde, evime en yakın bakkal. Dışarıdan bakınca içeride birinin olup olmadığını anlamak güç. Oradan alışveriş yapana kadar, yaşlı bir çift olan satıcılarını görememiştim.

Erivan'da mahallelerde, ara sokaklarda böyle birçok küçük dükkan var, yalnızca o mahallelinin, ya da oradan geçenlerin ihtiyacını karşılamak için.

Ayakkabı tamircileri, terziler, fırınlar ve manavlar.

Երևանում իմ տանն ամենամոտ գտնվող մթերային խանութը նրբանցքներից մեկում է: Եթե փողոցից նայես, դժվար է ասել՝ ներսում մարդ կա, թե ոչ: Երբ սկսեցի այնտեղից առևտուր անել, տեսա՝ որ տերերը տարեց մի զույգ են:

Երևանում նման փոքր խանութներ շատ կան՝ տեսադաշտից հեռու, հարևան նրբանցքներում: Դրանք տեղի բնակիչների կամ անցորդների կարիքների համար են:

Կոշկակարանոցներ, դերձակի տաղավարներ, հացաբուլկեղենի և բանջարեղեն-մրգի խանութներ:

The closest grocery store to my home in my Yerevan neighbourhood is in one such alleyway. Looking in from the street, it can be hard to tell if anyone is inside. Once I started to shop there, I got to know the elderly couple that ran the shop.

Yerevan has many such small stores, out of sight in tiny neighbourhood alleyways - stores there to meet local needs, or those of the few who happen to pass through.

Shoe repairers, tailors, bakeries and greengrocers.

Ermenistan'da pazara, markete gitmek gündelik rutinimin bir parçası. Kahvaltılık bir şeyler almak niyetiyle çıkıyorum, neredeyse her seferinde sokaktaki bir şey ilgimi çekiyor, bir iki hikâye beni yakalayıveriyor ve ben içlerinde geziniyorum. Her sokak başka, kendine has bir hikâyeye açılıyor.

Bazen kameram bir sohbetin başlangıcı oluyor.
Artık kameramın ne işe yaradığını biliyorum, o bir iletişim aracı.

Երևանում շուկա, խանութ գնալն իմ առօրյայի մի մասն էր: Դուրս էի գալիս նախաճաշի համար ինչ-որ բաներ գնելու, և գրեթե ամեն անգամ այդ նրբացքներից մեկում իմ ուշադրությունն ինչ-որ բան էր գրավում: Ամեն մի նրբանցքից մեկ կամ մի քանի պատմություն էի հավաքում: Ամեն մի նրբանցք իր ուրույն պատմությունն ունի:

Երբեմն տեսախցիկս երկխոսության սկիզբ էր դառնում:
Արդեն բացահայտել եմ դրա գործառույթն ինձ համար. այն հաղորդակցություն խթանող գործիք է:

In Yerevan, my routine included regular visits to bazaars, stores and grocery shops. Leaving home perhaps wanting to get something for breakfast, nearly every time something in an alleyway catches my eye; my mind picks up on another story, or two, and wanders off pondering on a different aspect. Each alleyway triggers are unique.

Sometimes my camera triggers a conversation. I now discovered a new function. It can be a tool for establishing connections.

Zihnim benzer olanın, ortak olanın izini sürüyor. Kelimelerde, yemeklerde, sokaklarda...

Միտքս բառերի, ուտելիքի և փողոցների մեջ նմանություններ է փնտրում...

My mind seeks similarities, those that I can recognize - in words, in food, on the streets...

“Avare olayım
Düşüncesiz olayım
Evinde süpürge olayım.”

«Անբան լինեմ,
Անտատկ լինեմ,
Ձեր տան ավելը լինեմ»:

“May I be lazy,
May I be tactless,
May I be the broom in your house.”

Büyüdüğüm mahallenin arka sokakları, Erivan'ın arka sokaklarına karışıyor. Sınırları belirsiz, sokakla iç içe geçen bahçeler.
Bir yere çıkıp çıkmayacağından emin olamadığım, yine de ne zaman yürüyüp gitsem beni hep bir yere çıkaran dar sokaklar.

Bursa'da mahallemin arka sokaklarındaki evler yamaçlara kurulu, birkaç katlı ve bahçeli. Belki mahallemize çocukluğumun son dönemlerinde taşındığımızdan, belki de apartmanda yaşıyor olmaktan, pek girmediğim, yabancısı hissettiğim arka sokakların; Ermenistan'dayken bana getirdikleri his tanıdıklık.

Բուրսայի՝ իմ մեծացած թաղամասի նրբանցքները միախառնվում են Երևանի նրբանցքներին: Անհստակ սահմաններով այգիները միահյուսվում են փողոցներին: Թեև այս նեղ փողոցները, կարծես թե, ինչ-որ հստակ տեղ չեն տանում, ամեն անգամ դրանցով քայլելիս ես միշտ մի տեղ հայտնվել եմ:

Բուրսայի՝ իմ թաղամասում տները կառուցված են բլուրների վրա. դրանք սովորաբար մի քանի հարկից են բաղկացած, իսկ այգիները զառիթափի վրա են: Ես ինձ օտար էի զգում Բուրսայի թաղամասի նրբանցքներում, միգուցե դա նրանից էր, որ մենք այստեղ տեղափոխվել էինք, երբ ես տասը տարեկան էի, կամ միգուցե նրանից էր, որ հետո մենք տեղափոխվեցինք բազմաբնակարան շենք: Սակայն Երևանի այդ նրբանցքները, որ այդքան նման էին Բուրսայի նրբանցքներին, հարազատության զգացողություն էին առաջացնում:

The back streets of the neighborhood where I was raised in Bursa seem to merge into the back streets of Yerevan. Gardens with uncertain borders blend in with the street. Though these narrow streets seem to lead nowhere, whenever I walked there, they would always take me to some places.

In the backstreets of my neighbourhood in Bursa, houses are built on hillsides; they have several floors, and their gardens slope downwards. Maybe because we moved here when I was ten, or maybe because we later moved to live in an apartment block, I feel like a stranger in those backstreets of our old Bursa neighbourhood. Yet, in Yerevan those backstreets so similar to ours brought back a feeling of familiarity.

Bursa

Yerevan

Bursa

Yerevan

Bursa

Yerevan

Bursa'ya döndüğümde, mahalle tarihine bakınca görüyorum ki Ermeniler de yaşamış mahallemde ve civar mahallelerde. Mollaarap, Karaağaç, İpekçilik, Setbaşı. Bu konu hakkında daha önce hiç düşünmemiştim.

Ermenilerden kalan izlerin çok az olduğu mahallemde bu yazıyı görür görmez sanki onlardan bir iz bulmuş gibi heyecanlanıyorum. "Artun", Türkiye Ermenileri arasında kullanılan yaygın bir erkek ismi.

Բուրսա վերադառնալուց հետո, երբ սկսեցի ուսումնասիրել իմ թաղամասի պատմությունը, պարզեցի, որ հայերն ապրել են և՛ այստեղ, և՛ շրջակա թաղամասերում՝ Մոլլաարափում, Քարաաղաչում, Իփեքչիլիքում, Սեթբաշըում: Սրա մասին նախկինում երբեք չեմ մտածել:

Մի օր տեսա «Արթուն» (տղամարդու տարածված անուն Թուրքիայի հայերի շրջանում) անունը պատի վրա Թուրքիայում՝ իմ թաղամասում, որտեղ հայերից շատ քիչ հետքերը են մնացել. ոգևորվեցի, կարծես թե մի հետք եմ գտել:

Back in Bursa, researching the local history, I found out that Armenians had also lived in my neighborhood in Mollaarap, Karaağaç, İpekçilik, Setbaşı. I had never thought of this before.

Seeing a name on the wall in my Turkish neighborhood, such as "Artun" (a common male name among Armenians in Turkey), I am stirred; as if I have found a remnant where so few Armenian traces remain.

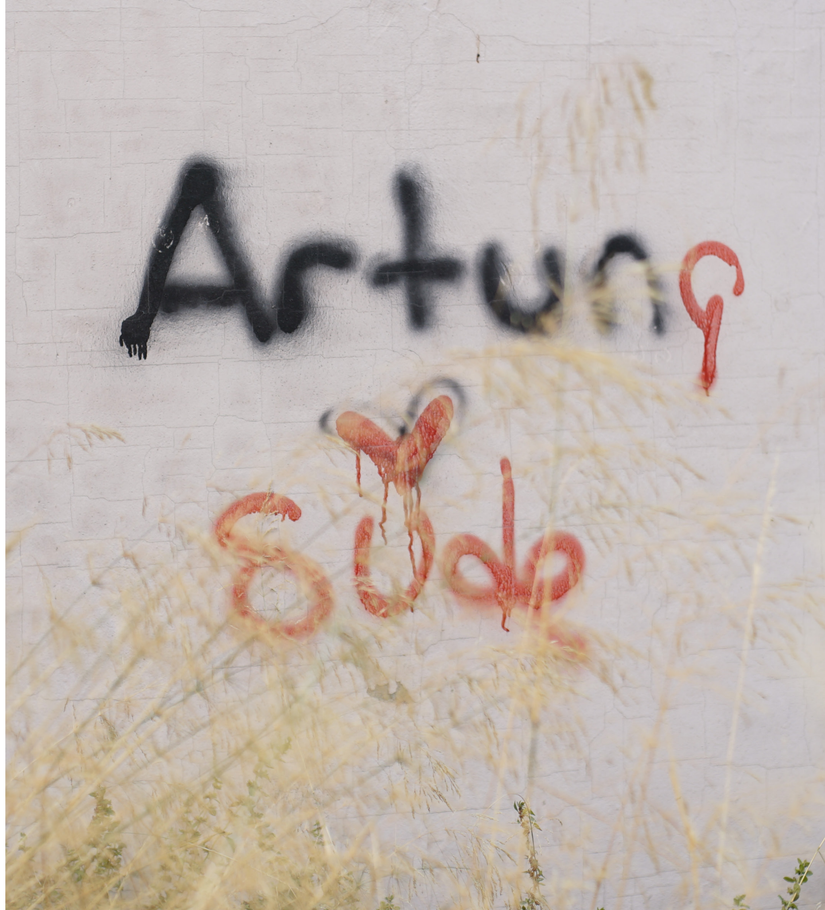

Kardeşimin okuduğu okul olan Setbaşı İlkokulu'nun hemen karşısında kalan, yıllarca önünden geçtiğim bu bina Ermenilerden kalmaymış. O zaman ilkokulun yerinde de bir kilise varmış.

Bu yapının ne olarak kullanıldığıyla ilgili farklı kaynaklara rastladım. Ya papaz oturuyormuş ya misafirhane ve kilisenin idari merkezi olarak kullanılıyormuş, belki de hepsi birden.

Այս կառույցը, որն անմիջապես գտնվում է եղբորս ուսանած Սեթբաշը տարրական դպրոցի դիմաց, և որի կողքով ես տարիներով անցել եմ, պարզվում է, որ հայերից է մնացել: Այն ժամանակ նախակրթարանի տեղում էլ մի եկեղեցի է եղել:

Տարբեր աղբյուրներից պարզել եմ, որ այն եղել է քահանայի տունը, հետո օգտագործվել է որպես հյուրատուն և եկեղեցու վարչական կենտրոն կամ էլ բոլորը միասին:

This building is opposite Setbaşı Elementary School, where my brother went to school. For many years, I walked passed it, unaware that it had been an Armenian building; in those days, there used to be a church next to the school.

Several sources mention this building; I found out that it had been the pastor's house, then a guesthouse, and later the administrative center of the church, or maybe all at once.

Bu bina ise biraz ilerideki mahallede bulunan eski bir Ermeni kilisesi. Bahçe kapısı kilitli, hemen karşısındaki anaokulunun ismi ilgimi çekiyor “Kardeşler”.

Այս շենքը հին հայկական եկեղեցի է, որը գտնվում է կողքի թաղամասում: Պարտեզի դուռը կողպված է: Եկեղեցու դիմացը մանկապարտեզ կա. ուշադրությունս գրավում է դրա անվանումը՝ «Եղբայրներ/քույրեր»:

This building is an old Armenian church in the next neighbourhood. The garden gate is locked. Opposite it is a kindergarten; its name catches my eyes - “Siblings”.

Kardeşimin okuduğu okulun hemen yukarısındaki kütüphane, kaldırılan Ermeni mezarlığının yerine yapılmış. Şimdilerde lise olarak kullanılan İpekçilik Okulu'nun müdürlüğünü de bir Ermeni yapmış. Araba Müzesi binası da, Ermeni bir ailenin kurduğu ipek fabrikası.

Ermenilerden çok sonra mahallemizdeki 83 yaşındaki Fatma Teyze de gençliğinde çalışmış o ipek fabrikasında. O zamanlar mahalleli ipek böceği yetiştirir, böcekler kozalarını ördüklerinde onları fabrikaya götürürlermiş. İpekböcekleri kesintisiz bir iplik elde etmek üzere kaynar suya atılırken ailesiyle gelen çocuklar da fabrikanın bahçesinde oyun oynarlarmış. Fabrikanın bahçesinde hâlâ yaşayan 380 yaşındaki çınar bunların hepsine tanıklık etmiş olmalı.

Եղբորս ուսանած դպրոցի անմիջապես վերևում գտնվող ժամանակակից գրադարանը հայկական գերեզմանոցի տեղում է կառուցվել: Այժմ որպես ավագ դպրոց գործող, բայց նախկինում մետաքսագործության դպրոցի տնօրենն էլ հայ է եղել: Սայլերի և մեքենաների թանգարանի շենքն էլ հայ ընտանիքի կողմից հիմնված մետաքսի գործարան է եղել:

Հայերի հեռանալուց հետո՝ շատ ավելի ուշ, մեր թաղամասի 83-ամյա Ֆաթմաx մորաքույրը երիտասարդ ժամանակ աշխատել է այդ մետաքսի գործարանում: Այդ ժամանակներում թաղամասի բնակիչներից շատերը բոժոժներ էին բուծում, երբ բոժոժները դուրս էին գալիս, դրանք տանում էին գործարան: Մինչ բոժոժները գցում էին եռացրած ջրի մեջ, որպեսզի դրանցից ստանան մեկ միակցված թել, իրենց ծնողների հետ այդտեղ եկած երեխաները գործարանի բակում խաղում էին: Գործարանի բակում դեռ կանգուն 380 տարեկան սոսին էլ հավանաբար այս ամենի ականատեսն է եղել:

The modern library, just above my brother's school, was built on the site of the Armenian cemetery. An Armenian had also served as the director of the Sericulture School, which is now used as a high school. The Car Museum building was originally a silk factory founded by an Armenian family.

Decades after the last Armenian had gone, Fatma, an 83-year-old woman, told me how she had worked in that silk factory in her youth. At the time, many in the neighborhood raised silkworms; when the insects had spun their cocoons, they were taken to the factory. While the silkworms were thrown into boiling water to get a single unbroken thread, children who had come with their parents, played in the factory yard. The 380-year-old plane tree still standing in the yard of the factory must have witnessed all this.

Fatma Teyze, 1970'lerdeki işçi göçüyle birlikte Almanya'ya gitmiş, geri döndüğünde artık ipek fabrikaları işlemiyormuş.

Mahallemin Ermenilerinin izlerini, hikâyelerini birkaç eski yapı ve o yapıların tarihleri dışında bir yerde bulamadığımı, öğrendiklerimin de yalnızca bilgiden ibaret olduğunu, hikâyelerin hep eksik kaldığını hissettim. Yine de şimdi görüyorum ki ipeğin, ipek fabrikalarının hikâyesi de aslında bir bakıma onların izini taşıyor ve mahallenin ismini veriyor. "İpekçilik".

Ֆաթմա մորաքույրը գնացել է Գերմանիա 1970-ականների աշխատանքային միգրացիայի ժամանակ, բայց երբ վերադարձել է, այս բոլոր գործարանները փակ են եղել, և մետաքս այլևս չի արտադրվել:

Հասկացա, որ կարող եմ գտնել տեղացի հայերի հետքերը միայն մի քանի հին շենքերում և պարզել այդ հայկական շինությունների պատմությունը: Ինձ հաջողվում էր միայն տեղեկատվություն գտնել, իսկ պատմությունները միշտ բացակայում էին: Այնուամենայնիվ, հիմա հասկանում եմ, որ մետաքսի և մետաքսի գործարանների պատմությունը, ըստ էության, ինչ-որ կերպ շարունակում են հայերի հետքը կրել. թաղամասի անունը գալիս է այդտեղից՝ «Իփեքչիլիք», այսինքն՝ մետաքսագործություն:

Fatma went to Germany during the 1970s labor migration; when she came back, she found the factories silent, no longer processing silk.

I felt that I could only trace stories of these local Armenians in a few old buildings and the history of those Armenian structures. I could only find information, but the stories were always missing. However, I now see that the story of silk and the silk factories, actually carries their traces in a way and gives the name of the neighborhood. "Sericulture".

Şehir merkezinde Uludağ'dan gelen Gökdere'nin şehir merkeziyle buluştuğu yerde, dikkat edip sağa sola bakmasan aslında bir köprüden geçtiğini anlamadan geçip gidebileceğin bir anacadde var. İşte hemen o derenin yanına kurulu bir Ermeni meyhanesi varmış eskiden. İsmi de "Vorpahnam Gazinosu". Şimdi ise orası popüler bir çay bahçesi.

Քաղաքի կենտրոնով անցնում է Ուլուդաղի լանջերից հոսող վտակը՝ Գյոքդերեն, և քչերը գիտեն, որ այդ գլխավոր լայն պողոտայի տեղում եղել է կամուրջ: Վտակի կողքին եղել է հայկական պանդոկ՝ «Vorpahnam [որբարան] Gazinosu» անվամբ: Այն այժմ թեյելու հայտնի այգի է:

In the city center, where the Gökdere stream flows down from the slopes of Uludağ, few are aware that the wide main street is in fact a bridge. Next to the stream was an Armenian tavern - "Vorpahnam Casino". It is now a popular tea garden.

Şimdi evimizin tam karşısında kalan okulun yerinde de mahallemizdeki tarihe meraklı ve araştırmacı Ayşe Teyze'den öğrendiğime göre, bir dönem Ermeni yetimhanesi olarak kullanılmış bir bina varmış. Hatta şimdi altmışlarında olan Ayşe Teyze de ilkokulu o binada okumuş ve aslında mahallenin tarihine merak salmasının sebebi de o okulla ilgili gördüğü bir rüyada saklı... Gençken görüyor bu rüyayı, o okul aslında eski bir kalenin yıkıntıları üzerine yapılmış, işte o kaleyle ilgili gördüğü bir rüyadan sonra mahallenin tarihine sahip çıkmayı amaç belliyor kendine ve adıyor kendini mahallenin tarihi yapılarına ve onların korunmasına.

Մեր թաղամասի անչափ հետաքրքրասեր հետազոտող Այշեն ասում է, որ մեր տան հենց դիմացի դպրոցի տեղում ժամանակին մի շենք է եղել, որը ծառայել է որպես հայկական որբանոց: Այշեն, որ հիմա վաթսունն անց է, այդտեղի դպրոցն է հաճախել: Մի անգամ երազում իր այդ դպրոցը տեսնելուց հետո նա ցանկանում էր ավելին իմանալ այս թաղամասի պատմության մասին... Ըստ նրա երազի՝ դպրոցն իրականում կառուցվել էր մի հին ամրոցի ավերակների վրա: Այդ օրվանից ի վեր նա փորձում է տեղանքի պատմությունը վերծանել՝ ջանալով պահպանել թաղամասի պատմական շինությունները:

Ayşe, a keen neighborhood researcher, says that on the site of the school directly opposite our house there once was a building that used to be an Armenian orphanage. Ayşe, now in her sixties, went to school there. Having had a dream about her school, she wanted to know more about the history of the neighborhood... She had dreamt that the school was actually built on the ruins of an old castle. Since then she has striven to know more about the locality's history, and works to preserve historical structures in the neighborhood.

Mahallede Ermenilerin izlerini arama gözüyle gezerken, daha önce hiç girmediğim bir sokağa girip etrafı tellerle çevrili, etrafında hiçbir bilgilendirici yazının olmadığı bir yapıyla karşılaştım. Daha sonra bu yapının ne olduğunu bana anlatan yine Ayşe Teyze. Onun da eski bir ipek fabrikası olduğunu söylüyor ve mahallenin geçmişinden bahsetmeye devam ediyor bana, balkonundan.

Մի օր թաղամասում հայերի հետքեր փնտրելիս հայտնվեցի մի փողոցում, որ նախկինում երբեք չէի մտել. այնտեղ տեսա մետաղալարով շրջապատված մի շինություն, որի վրա չկար ո՛չ մի տեղեկատվություն, ո՛չ մի գրառում: Հետո Այշեն ինձ պատմեց, որ դա էլ մետաքսի հին գործարան է եղել: Նա իր պատշգամբից մեր թաղամասի պատմությունից պատառիկներ է միշտ ինձ պատմում:

One day, looking for traces of Armenians around the neighborhood, I found myself in a street that I had never been to before, facing a wire-covered structure, with no information, no writing. Later, Ayşe told me that it had also been a silk factory. From her balcony, she keeps telling me details of local history.

18

CANBUL
SOKAK
(TN: 52)
KRALTAŞ
EVDEN EVE
TAŞIMACILIK

Ermenistan'da yaşadığım mahallenin adı “Aygestan”, bahçelerin yeri anlamına geliyor. Bursa'da yaşadığım sokağın adı ise “Dolaplıbahçe”.

Eskiden bir dere akarmış buradan, tepesinde dönen bir dolap, su değirmeni. Dereler, dolaplar gidiyor, hikâye sokakta asılı kalıyor.

İsimler, mekânın hikâyesini taşıyor.

Այն թաղամասը, որտեղ ես Հայաստանում ապրում էի, կոչվում է «Այգեստան»՝ այգիների վայր, իսկ Բուրսայի՝ իմ թաղամասի անունն է «Դոլափլըբահչե»՝ ջրաղացի անիվով այգի:

Նախկինում այստեղով վտակ է հոսել, որի վրա եղել է ջրաղացի անիվ: Վտակն ու անիվը անհետացել են, բայց դրանց պատմությունը փողոցից կախ է:

Անունները կրում են տեղանքի պատմությունները:

My neighborhood in Armenia is called “Aygestan” - a place of gardens.
The name of my street in Bursa is “Dolaplıbahçe” -a garden with a water wheel.

There used to be a stream flowing through here, with a water wheel. The stream and the water wheel have disappeared, but its story hangs on in the street.

Names carry the stories of places.

Ermenistan'da çok yerin adı da Anadolu'dan taşınmış. Maraş, Malatya, Bayburt, Amanos, Amasya...

Հայաստանում բազմաթիվ վայրերի անուններ գալիս են Անատոլիայից՝ Մարաշ, Մալաթիա, Բայբուրթ, Ամանոս, Ամասիա…

The names of many places in Armenia have come from Anatolia. Maraş, Malatya, Bayburt, Amanos, Amasya…

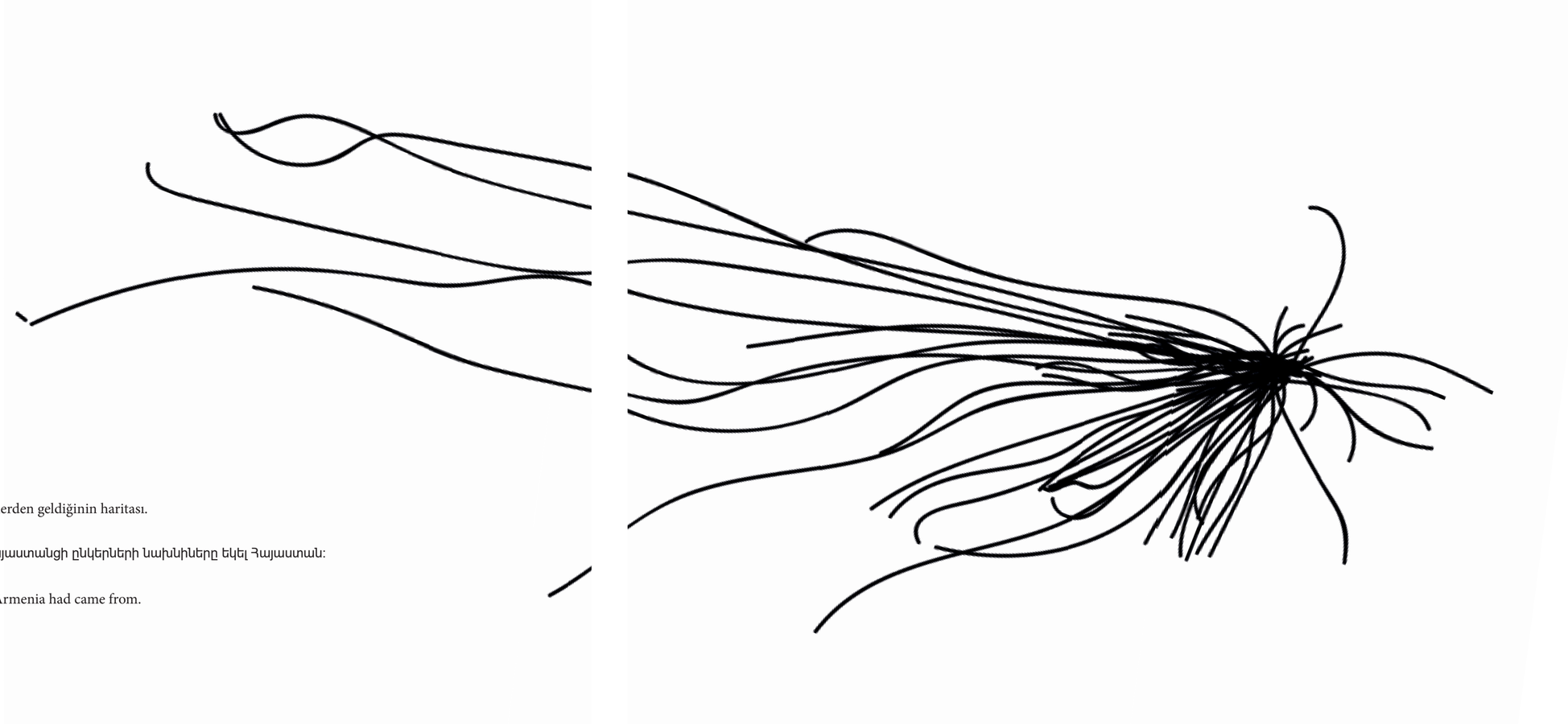

Bu, Ermenistan'daki arkadaşlarımın atalarının Ermenistan'a nerelerden geldiğinin haritası.

Սա այն քարտեզն է, որը ցույց է տալիս, թե որտեղից են իմ հայաստանցի ընկերների նախնիները եկել Հայաստան:

This map shows where the ancestors of my friends that I met in Armenia had came from.

bahçe

այգի

garden

Hurma,sonbaharda Ermenistan tezgahlarında en çok görülen meyvelerden.

Bu hurma ağacının çağırdığı, Mariam'in hikâyesi.

Արմավը աշնանը Հայաստանի վաճառասեղաններին հաճախ երևացող մրգերից է:

Արմավենու այս ծառը ինձ հիշեցնում է իմ հայաստանցի ընկերներից Մարիամի պատմությունը:

Date palms, one of the most common fruits on Armenian stalls in autumn.

This palm tree makes me recall the story of my Armenian friend Mariam.

Kayısı Kız

Bir akşamüstü, Mariam Erivan sokaklarında yürürken kocaman bir kayısı yığını ve kayısıların çekirdeklerini ayıklayan birkaç insan görmüş. Kayısı yığını o kadar büyükmüş ki Mariam kendini yanına gitmekten alıkoyamamış. Diyor ki hayatında o kadar çok kayısıyı bir arada görmemiş. Oradakilerle konuşmaya başlamış derken onlara yardım ederken bulmuş kendini. Oradakiler de saatlerdir kayısı çekirdeği ayıklamaktan yorgun düşmüşler. Bir yandan konuşup bir yandan ayıklarlarken bir arkadaşı aramış Mariam'i, o da gördüğü en büyük kayısı yığınının yanında kayısı çekirdekleri ayıkladığını söylemiş. Yardıma ihtiyaç var mı diye soran arkadaşı, biraz sonra enstrümanını alarak kayısı yığınının yanına gelmiş. Müzik ve muhabbetle birlikte iş birden bir festivale dönüşmüş. Ve kayısılar likör döndüğünde Mariam'a haber salmışlar ki hep birlikte içsinler. Oraya gittiğinde Mariam, kendisini hep kayısı kız olarak andıklarını öğrenmiş.

Ծիրանի աղջիկ

Մի քանի տարի առաջ, երբ Մարիամը երեկոյան քայլում էր Երևանի փողոցներով, ծիրանի հսկայական մի կույտ է տեսնում: Մարդիկ ծիրանի միջից առանձնացնում էին դրա կորիզները: Իր կյանքում երբեք այդքան շատ ծիրան տեսած չլինելով՝ Մարիամը մոտենում է այդ կույտին: Հավաքված մարդկանց հետ խոսքի բռնվելով՝ նա միանում է նրանց՝ ժամերով օգնելով նրանց, բացելով հասած ծիրաններն ու հանելով դրանց մեծ կորիզները: Այդ ժամանակ Մարիամի ընկերներից մեկը զանգում է նրան, Մարիամը նրան պատմում է, որ հասած ծիրան է կորիզահան անում ծիրանների՝ իր կյանքում տեսած ամենամեծ կույտի մոտ: Մարիամի ընկերը շուտով միանում է նրանց օգնելու՝ իր հետ բերելով իր երաժշտական գործիքը: Համեմված երաժշտությամբ՝ գործը միանգամից վերածվում է փառատոնի: Ամիսներ անց, երբ ծիրանն արդեն վերածվել էր լիկյորի, Մարիամին լուր են տալիս, որ գա բոլորով միասին խմեն: Այդ ընթացքում Մարիամն իմանում է, որ այդ մարդիկ իրեն հիշում են որպես «ծիրանի աղջիկ»:

Apricot Girl

One evening a few years ago, as she was walking in the streets of Yerevan, Mariam noticed a huge pile of apricots nearby. People were taking out their kernels. Never having seen so many apricots in her life, she went over. Talking with the people there, she joined in, helping them for hours, opening the ripe apricots and removing the large seeds. A friend called her on her mobile; Mariam told him she was opening the ripe apricots beside of the hugest pile of apricots that she saw in her life. He soon arrived to help, with his instrument. Accompanied with melodies, the work eased in the festival mood. Months later, the apricots having matured into liqueur, the people whom Mariam helped called her to join them. As they drank the spirit, she found out she was known as the apricot girl.

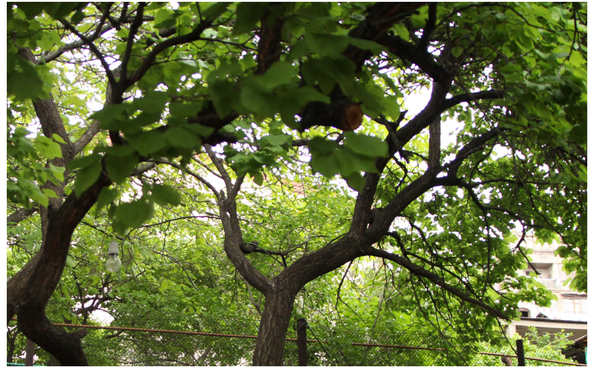

Ve kayısıların çağırdığı, kayısı ağacının hikâyesi

Bu kayısı ağacı, Aygestan'da yaşadığım evin bahçesinde. Düzenli şekilde bu kadar sık ziyaret edip vakit geçirdiğim ilk ağaç o. Ağaçların sıcaklıklarının farklı olduğunu o ve komşusu ceviz ağacından öğrendim. Bir gün ikisinin gövdelerine dokununca şaşırarak fark ettim ki ceviz daha soğuk, kayısı daha sıcaktı. Daha önce ağaçların farklı sıcaklıklarda olabileceği hiç aklıma gelmemiş, onlarla böyle yakın bir ilişki kurmamıştım.

Եվ ահա ծիրաններն ինձ հիշեցնում են ծիրանենու պատմությունը

Այս ծիրանենին Այգեստանում իմ ապրած տան այգում է. առաջին ծառը, որի մոտ ես հաճախ գնում էի ու այնտեղ ժամանակ անցկացնում: Ես պարզեցի, որ ծառերն ունեն տարբեր ջերմաստիճաններ: Մի օր երբ դիպչեցի դրա կեղևին, հասկացա, որ դրա հարևան ծառը՝ ընկուզենին, ավելի սառն էր: Նախկինում մտքովս երբեք չէր անցել, որ ծառերը կարող են տարբեր ջերմաստիճանի լինել, բայց դրանից առաջ նաև երբևէ ինչ-որ ծառի ինձ այդքան մոտ չէի զգացել:

Now here is the story of the apricot tree, inspired by the apricots

This apricot tree, in the garden of my house in Aygestan, is the first tree that I regularly visited and spent time with. I found out that trees have different temperatures. One day, touching their bark, I realised its neighbor, the walnut tree, was colder than the apricot one. I had never even thought that trees might have different temperatures, but never either had I bonded so closely with a tree.

Bir evin bahçesi, onun dışarıya açılan kapısı, bir ara geçiş. Bahçe, başka canlılar için de bir yaşam alanı ve onlarla ilişki kurmak, yaşama onları izleyerek tanık olmak sanki o mekânla, toprakla olan bağı güçlendiriyor. Kendinden, kendi türünden başka canlıları görmek, onları tanımak, onların var olma hâllerine, değişimlerine tanık olmak, onlarla birlikte yaşamak, çeşitliliğin zengin dünyasında onlardan beslenmek ve onları beslemek...

Տան այգին դրա՝ դեպի դուրս բացվող դուռն է՝ միջանցք տան ներսի ու դրսի միջև: Այգին նաև այն տարածքն է, որտեղ այլ օրգանիզմներ են ապրում: Այգին հնարավորություն է տալիս մեզ դրանց հետ կապ հաստատել և հարաբերություններ զարգացնել: Այդտեղ մենք կարող ենք հետևել և ականատես լինել, թե ինչպես է կյանքը առաջ գնում՝ մեր կապը այդ տեղանքի և հողի հետ ավելի ամրապնդելով: Քեզանից, քո տեսակից տարբեր այլ օրգանիզմներ տեսնելը, նրանց հետ ծանոթանալը, նրանց եղելությանը և փոփոխություններին ականատես լինելը, նրանց հետ միասին ապրելը, զանազանության հարուստ աշխարհում նրանց հետ սնվելը և նրանց սնելը…

The garden of a house is its doorway opening to the outside, a passage between inside and outside of a house. A garden is also a space where other beings live; it allows us to connect and develop relationships with them. There we can observe and witness how life continues. Strengthening our bonds with that space and the earth. Seeing beings other than oneself, other than one's kind, getting to know them, witnessing their state of being, their changes, living alongside them, nourishing oneself from and nourishing them in the rich world of diversity...

Ermenistan'da bahçenin bir adı "aygi", biri "bostan", avlulara da "hayat" diyorlar. Ermenistan'dan dönünce gezdiğim Anadolu köylerinde duydum ki biz de Anadolu'da kullanırmışız "hayat"ı avlu yerine.

Հայերենում «այգի» երևույթի համար օգտագործվում են «այգի» կամ «բոստան» բառերը, իսկ «բակ»-ին ասում են «հայաթ»: Հայաստանից վերադառնալուց հետո այցելածս անատոլիական գյուղերում ես լսեցի, որ մենք էլ Անատոլիայում «բակ»-ի համար օգտագործել ենք «հայաթ» բառը:

«Հայաթ» բառը թուրքերեն նշանակում է կյանք:

In Armenian, gardens are called "aygi" or "bostan," and courtyards are referred to as "hayat." When I returned from Armenia and traveled to Anatolian villages, I heard that we also used "hayat" instead of courtyard in Anatolia.

In Turkish "hayat" means life.

Bahçe, bir bir araya gelme noktası. Bahçe bir toplanma, bir karşılaşma alanı. Bir alan yaratıyor tanışmalara, karşılaşmalara ve ilişki kurmaya.

Այգին հավաքատեղի է, հավաքվելու, հանդիպելու տարածք: Այն տարածք է ստեղծում՝ ծանոթանալու, հանդիպելու և հարաբերություններ հաստատելու համար:

A garden is a gathering point, a place for coming together, for encounters. It offers a space for introductions, for meetings, and building relationships.

Bursa'da bir gün annemle birlikte Uludağ'ın yamacındaki mahallemizin ormanlık kısımlarına doğru yürümeye başladık. Üç yüz basamak çıkarak mahallenin en yüksek sokağına ulaşıp oradan da ormana doğru yürüyebiliyoruz.

Merdivenlerin büyük bir kısmını çıkmışken büyük yeşil bir bahçe çekiyor dikkatimizi. İçinde sebzeler, bahçede çalışan orta yaşlı bir kadın. Şehre bu kadar yakın kocaman bir bostan olması şaşırtıp sevindiriyor beni. Burası tam bir geçiş alanı, şehrin bitip dağın başladığı yer. Böyle doğal sınır bölgelerinde biyolojik çeşitlilik de artıyor. Bir ormanın bitip bir çayırın başladığı o geçiş alanında ormanda ya da çayırda yetişmeyen başka türlerin büyümesi için uygun koşullar oluşuyor. Acaba şehir için de bu böyle mi? O yamaçta yaşayanların çoğunun çeşitli şehirlerden ve hatta ülkelerden göçle gelmiş olmaları, yerleşmek için tam da bu sınır bölgesini seçmiş olmaları...

Մի օր, երբ Բուրսայում ես ու մայրս քայլում էինք դեպի Ուլուդաղի լանջերին սփռված անտառը, երեք հարյուր աստիճան բարձրացանք, որ հասնենք թաղի ամենաբարձրադիր փողոցը. այդտեղից մենք կարող էինք քայլել դեպի անտառը:

Երբ հասանք ամենաբարձր աստիճաններին, մեր ուշադրությունը գրավեց մի մեծ կանաչ այգի. միջին տարիքի մի կին աշխատում էր բանջարեղենի մի ընդարձակ այգում: Ինձ զարմացրեց և ուրախացրեց այն, որ նման այգի կա քաղաքին այսքան մոտ, այնտեղ որտեղ ավարտվում է քաղաքը և սկսվում է լեռը: Բնության այդպիսի սահմանների շրջանակում կենսաբազմազանությունն ավելանում է: Ճիշտ պայմանները հարմար միջավայր են ստեղծում անտառի և մարգագետնի սահմաններում, որպեսզի այլ տեսակները նույնպես զարգանան: Մտածում եմ՝ արդյո՞ք քաղաքի համար էլ նույնը կարելի է ասել: Այդ լանջին ապրողների մեծ մասը տարբեր քաղաքներից, անգամ երկրներից է տեղափոխվել և ընտրել բնակություն հաստատել հենց այս սահմանային գոտում…

One day in Bursa, as my mother and I headed towards the woods on the slopes of Uludağ, we climbed three hundred steps to reach the highest street of the neighborhood from where we would wander towards the forest.

As we neared the highest steps, a large green garden caught our eye. A middle-aged woman was working in a large vegetable garden. Surprised, I was delighted to see such a garden so close to the city, where the city ends and the mountain begins. In natural borders like that, biological diversity increases. The right conditions offer suitable places for other species to grow, one the edges between forest and meadow. I wonder, is it the same for the city too? Most people living on that slope have migrated here, coming from numerous cities or even countries, choosing to settle precisely in this border area…

Annemin kolay gelsin demesiyle, tanışıyoruz, evleri hemen bahçenin karşısında, oradan da bir orta yaşlı bir adam çıkıp geliyor, bizi kahvaltıya çağırıyorlar. Dağa doğru yürüyüşe gittiğimizi, dönüşte uğrayacağımızı söyleyerek ayrılıyoruz, dönüşte de hep birlikte bir kahvaltı yapıyoruz. Sonraları da devam ediyor ilişkimiz, biz oralardan geçtikçe.

Մայրս ողջունում է այդ կնոջը, և մենք ծանոթանում ենք: Նրանց տունը հենց այգու դիմաց է. այնտեղից մի տղամարդ է դուրս գալիս և մեզ հրավիրում նախաճաշի: Նրանց շնորհակալություն հայտնելով՝ մենք շարունակեցինք վայելել մեր առավոտը, հետո միացանք նրանց՝ նախաճաշելու: Մինչև հիմա էլ նրանց տան մոտով անցնելիս զրույցի ենք բռնվում նրանց հետ:

My mother greets her and we introduce ourselves. Their house is right across from the garden; a man comes out and invites us for breakfast. Thanking them, we carried on with our morning, then joined them later for breakfast. We still talk whenever we pass by their place.

Bursa'da mahallemizde oturan 83 yaşındaki Fatma Teyze'nin evi, şimdi apartmanların arasında kalmış. Hayattan annesinin bahçesi olarak bahsediyor. "Annemin bahçesine yaptım evimi" diyor, bir kısmına da ablası ev yapmış. Yine de bu apartmanların arasında hâlâ hayatının bir kısmı duruyor. O zamanlar çok daha genişmiş, öyle ki tüm mahalleli her akşam bu bahçede toplanırmış. Hatta yukarı mahallelerden bu bahçedeki eğlenceleri duyup gelenler olurmuş. İstisnasız her akşam, şarkılar söylenir, dümbelek çalınır, dans edilip oyunlar oynanır ve sohbet edilirmiş. Genç yaşlı herkesin toplanma alanı olmuş yıllarca bu bahçe.

Evden ayrılırken komşuları eşlik ediyor bize. Tavuk, hindi ve horoz besledikleri etrafı tellerle çevrili küçük alanı göstermek istiyor. Apartmanın yanında katlanmış masa ve sandalyeleri fark ediyorum. Havalar iyi olduğunda diyor, burada toplanıyoruz.

Բուրսայի՝ մեր թաղամասում բնակվող 83-ամյա Ֆաթմա մորաքույրը այժմ ապրում է՝ շրջապատված բազմաբնակարան շենքերով: Նա հիշում է, թե ինչպես է իր տունը իր մայրիկի «հայաթ»-ի՝ իր մայրիկի այգու տեղում կառուցել: Իսկ Ֆաթմա մորաքրոջ քույրն իր տունը կառուցել է այդ այգու մի ուրիշ հատվածում: Այդ բազմաբնակարան շենքերի մեջտեղում դեռևս մնում է նրանց մայրիկի այգուց մի հողակտոր: Ժամանակին ընդարձակ այգի էր, երեկոները թաղի ժողովուրդը հավաքվում էին այս այգում: Նույնիսկ հարևան թաղամասերից մարդիկ գալիս, միանում էին նրանց: Առանց բացառության՝ ամեն երեկո երգում էին, տմբլակ էին նվագում, պարում էին, խաղեր խաղում և զրուցում: Տարիներ շարունակ այգին հավաքատեղի է եղել բոլորի համար՝ թե՛ երիտասարդների, թե՛ տարեցների:

Երբ Ֆաթմա մորաքրոջ տանից դուրս ենք գալիս, հարևանները մեզ ուղեկցում են: Նրանք ցանկանում են մեզ ցույց տալ ցանկապատած այն փոքր տարածքը, որտեղ հավ, հնդկահավ, աքաղաղ են պահում: Շենքի կողքին նկատեցի ծալված սեղաններ ու աթոռներ: Ասեցին՝ երբ եղանակը լավ է, այստեղ ենք հավաքվում:

In our Bursa neighborhood, the 83-year-old Fatma now lives surrounded by apartment buildings. She recalls how she built her house on her mother's "hayat", her mother's garden. Her sister built her house on another part of it. In the middle of the apartment buildings, a patch of their mother's garden still remains. Back then it was much larger; in the evenings the whole neighborhood would gather in this garden. People from the other neighborhoods would join them. Without exception, every evening, songs were sung, drums were played, people danced, and played games, and conversations flowed. This garden served as a gathering place for everyone, young and old, for years.

As we leave Fatma's garden, the neighbors accompany us. They want to show us the small area surrounded by fences where they keep chickens, turkeys, and a rooster. I notice folded tables and chairs next to the apartment building. "We gather here when the weather is nice," they say.

Ermenistan'daki bahçem de bir toplanma alanıydı. Pek çok buluşmaya alan sağlamış bir bahçe. Sanki oradayken yaptığım tüm etkinlikler buluşmaya, bir araya gelmeye bir bahaneymiş gibi.

Aslında Ermenistan'a bir dans projesi yapmak için gittim, gitmişken orada sokakları, pazarları ve insanları buldum. Erivan sokaklarında çektiğim videoları paylaşmak için bahçede toplandık. Büyük sofralar kurduk, gelenler birbirleriyle tanıştı. Ben de onlarla tanıştım. Ben onları filmlerimi izlerken izleyince, filmlerim anlamlarını yeniden, daha derinden buldu. Sanki mahallemizdeki Fatma Teyze'nin annesinin bahçesinde gerçekleşmiş mahalle buluşmaları başka başka hâllerde yaşanmaya devam ediyor bir yerlerde.

Հայաստանում իմ այգին նույնպես հավաքատեղի էր. մի վայր, որտեղ տարբեր բնույթի հանդիպումներ էին կազմակերպվում: Ասես իմ բոլոր ծրագրերն այնտեղ առիթ էին՝ մարդկանց հանդիպելու, հավաքվելու և շփվելու համար:

Ըստ էության, Հայաստան էի գնացել պարի ծրագիր իրականացնելու համար, բայց այնտեղ գտնվելիս գտա փողոցները, շուկաները և մարդկանց: Մենք այգում հավաքվում էինք՝ Երևանում՝ իրենց փողոցներում իմ նկարահանած տեսանյութերը դիտելու: Մեծ սեղաններ էինք գցում, հյուրերը գալիս, իրար հետ ծանոթանում էին: Ես էլ էի նրանց թվում և երբ տեսնում էի, թե ինչպես են արձագանքում իմ նկարահանած ֆիլմերին/տեսանյութերին, ես ավելի խոր իմաստ էի գտնում իմ աշխատանքի մեջ: Կարծես թե Բուրսայի՝ մեր թաղամասի Ֆաթմա մորաքրոջ մայրիկի այգում իրականացվող հավաքներն այլ ձևաչափով, մեկ այլ տեղ՝ այլ վայրում, շարունակվում էին:

My garden in Armenia was also a place for gathering; a space for meetings of many kinds, as if all my activities there were simply excuses to meet people, to come together and interact.

Initially, I had gone to Armenia for a dance project, but while there, I found the streets, the markets, and the people. We would gather in the garden to watch the videos I had shot in Yerevan, in their streets. As we set up large tables, the guests got to know each other. I met them too, and watching them respond to the films I had taken, I found the deeper meanings of my work. It was as if our neighborhood gatherings in the garden of Fatma's mother in Bursa continued in different forms, but elsewhere, in a different place.

“Bir mucize olsun”.

«Թող մի հրաշք կատարվի»:

“Let it be a miracle.”

Ermenistan'a gitmek, Hrant Dink Vakfı'nın açtığı değişim programı çağrısını görmeden önce aklımda olan bir şey değildi. Öyle ki Ermenistan'la ilişki kurmaya başladığımda, hafızamda, aslında toplumsal hafızamızda Ermenistan'la Ermenilerle ilgili kocaman bir boşluk olduğu hissine kapıldım. Aslında oraya gitmek bu boşluğu doldurmaya küçük bir adımdı benim için. O sıralarda ODTÜ Çağdaş Dans Topluluğu içinde dans ediyordum ve Ermenistan ile dansın birleşme noktasına dair bir hayal kurdum. Belki de Türkiye'deyken o zamana kadar ilgimi çekmemiş olan halk dansları, bu konuda bir anahtar olabilirdi. Ermenistan ve Türkiye'deki halk danslarını incelemeye, deneyimlemeye ve oralarda yakalayacağım bir benzerlikten Ermenistan'daki dansçılarla bir çağdaş dans gösterisi oluşturmaya karar verdim.

Ermenistan'da dans projem için halk dansları kurslarına gitmeye başladım. Oradaki beraberlik hissi, onu neredeyse fiziksel olarak hissedebiliyor olmak etkilemişti beni. Adımları bilmesem de kendimi yalnızca o halkanın akışına bırakırsam o hissi, aynı adımları, aynı nefesleri aldığımızı hissedebiliyordum. Hep birlikte bir halka halinde dans etmenin gücünü o zaman anladım, bunu çağdaş dansta aynı hareketleri yapmadan, hepimiz aynı şekilde durmadan nasıl yakalayabileceğimizi araştırıyorduk. Kendine özgü ve birlikte nasıl olabilirdik? Yankılama, yansıtma, yanıtlama ve etkileşim.

Մինչև Հրանտ Դինք հիմնարկի փոխանակման ծրագրի մասին լսելը Հայաստան գնալն անգամ մտքովս չէր անցնում: Երբ ես սկսեցի հարաբերություններ հաստատել Հայաստանի հետ, հասկացա, որ իմ հիշողության մեջ, ըստ էության, նաև մեր հասարակության հիշողության մեջ հսկայական մի բաց կա՝ Հայաստանի և հայերի վերաբերյալ: Հայաստան գնալը մի փոքր քայլ էր՝ այդ բացը լրացնելու ուղղությամբ: Այդ ժամանակ ես հաճախում էի իմ համալսարանում գործող ժամանակակից պարի խմբակը (Միջին Արևելքի տեխնիկական համալսարանի Ժամանակակից պարի համույթը): Մտքով բանալի էի փնտրում՝ Հայաստանն ու պարը միաձուլելու համար: Միգուցե ժողովրդական պարերը, որ նախկինում ինձ չէին գրավել, կարող էին լինել իմ փնտրած բանալին: Ես սկսեցի ուսումնասիրել և սովորել Հայաստանի և Թուրքիայի ժողովրդական պարերը՝ հույս ունենալով ինչ-որ ընդհանուր կետ գտնել: Այն հիմք կհանդիսանար՝ ժամանակակից պարային ներկայացման շրջանակում հայաստանցի պարողների հետ համագործակցելու համար:

Հայաստանում իմ՝ պարի ծրագրի իրագործման համար ես սկսեցի հաճախել ժողովրդական պարի դասերի: Ինձ շատ էր տպավորել մինչև ֆիզակապես զգալու չափի հասնող միասնության զգացումը: Անգամ պարի քայլերը չիմանալով՝ ես մտնում էի այդ հոսքի՝ մարդկանց այդ շղթայի մեջ: Մենք նույն քայլերն էինք անում, նույն ձևով շնչում: Այդ ժամանակ էր, որ հասկացա միասնական շուրջպարի ուժը, երբ մենք փորձում էինք պարզել, թե ինչպես կերտենք այդ զգացումը: Ժամանակակից պար՝ առանց պարտադիր նույնանման շարժումների կրկնության կամ առանց բոլորը նույն դիրքում կանգնած լինելու: Ինչպե՞ս կարող էինք մենք միաժամանակ լինել թե՛ յուրահատուկ, թե՛ նույնանման: Արձագանքելով, կիսվելով, պատասխանելով և գործելով:

It was not even in my mind to go to Armenia, until I heard about the exchange programme of Hrant Dink Foundation. When I started to connect with Armenia, I realised that there is a huge gap about Armenia, about Armenians in my, also in our society's memory. Going to Armenia is a little step to fill this gap. Then, I was dancing in my university's contemporary dance group (METU, Çağdaş Dans Topluluğu). I was imagining a key to merge Armenia and dance. Maybe folk dances which had never caught my attention before was the key I was searching for. I decided to research, to experience folk dances of Armenia and Turkey hoping to find a common point. It would be the ground to collaborate with Armenian dancers in a contemporary dance performance.

In Armenia I started attending folk dance classes for my dance project. A sense of togetherness, almost physically felt, had a profound effect on me. Even without knowing the steps, I could let myself go, flowing with the circle of people. We were taking the same steps, breathing the same breaths. It was then that I understood the power of dancing together in a circle, as we explored how to achieve that sense: a contemporary dance without necessarily repeate movements, or all positioned the same. How could we be unique and together at the same time? Echoing, reflecting, responding and inter-acting.

Birlikte bu dans projesini gerçekleştireceğimiz insanları bulana kadar hayli zorlandım. Birkaç ayın sonunda onları bulduğumda, ipin ucunu bulmuşum gibi her şey ardı ardına açılmaya, ilişkiler kurulmaya başladı. Hasmik'in kurduğu, o zamanlar ismi Baardia olan grupla ilk çalışmamızda, sanki üniversitedeki dans topluluğumla birlikte gibiydim. Dans derslerinin yapıldığı yerin adının "Barekamutyun", yani tanıdıklık, arkadaşlık olması bir tesadüf müydü?

Ես շաբաթներով փորձում էի գտնել մարդկանց, ում հետ կարող էի համագործակցել այս պարային ծրագրի շրջանակում: Նրանց գնտելը նման էր ասես կծիկի ծայրը գտնելուն, որը թույլ կտար, որ ամեն ինչ բացվեր ու իրար հետ կապվեր: Մեկը մյուսի հետևից հարաբերություններ էին կառուցվում Հասմիկի հիմնած «Բաարդիա» պարային խմբի հետ: Հենց առաջին փորձը ինձ հիշեցրեց իմ ուսանողական օրերը, երբ հաճախում էի Ժամանակակից պարի համույթը: Պատահակա՞ն էր արդյոք այն, որ պարի փորձերն անցկացնում էինք «Բարեկամություն»-ում, որը նշանակում է ծանոթություն, ընկերություն:

I struggled for many weeks, looking for people to collaborate with for this dance project. When I found them, it was as if I had found the end of the thread that would allow everything to begin to unfold and connect. One after another, relationships began to form with Baardia, a dance group founded by Hasmik. The very first rehearsal took me back to my student days, with the Contemporary Dance Group. Was it a coincidence that our dance classes were held in "Barekamutyun," which means familiarity, friendship?

pazar շուկա bazaar

Bir gün Barekamutyun'daki pazar o kadar renkliydi ki hemen fotoğraf çekmek istedim, yine de çekiniyorum bazen insanlara doğrudan kameramı yöneltmeye. Ben de yapabildiğim yerden, ilgimi çeken nesnelerden başladım. Sanki hiç insanlarla ilgilenmiyormuşum da yalnızca güneş vuran kabaklar ilgimi çekiyormuş gibi. Derken koca kahkahalarıyla gülen üç adam bizi de çeksene dediler bana. Onları çektim derken başka bir adam gelip onu ve bal tezgâhını çeker miyim diye sordu. Kamera bir iletişim başlattığı anda sanki ortalık bir festivale dönüyor, bir bağ kuruluyor, bir sohbet başlıyor.

Մի օր «Բարեկամություն»-ում գտնվող շուկան այնքան գունագեղ էր, որ ցանկացա անմիջապես լուսանկարել, չնայած որ հաճախ եմ վարանում տեսախցիկս ուղիղ պահել մարդկանց վրա: Տեսախցիկս սկսեցի կենտրոնացնել ինձ հետաքրքրող առարկաների վրա՝ որպես սկզբնակետ: Ասես մարդիկ բնավ ինձ չէին հետաքրքրում. ես հիացած էի արևի շողերով ողողված այդ դդմիկով: Ինչպես որ մտածել էի՝ երկար ժամանակ չանցավ, երբ երեք տղամարդ, բարձրաձայն ծիծաղելով, ինձ խնդրեցինք, որ իրենց էլ լուսանկարեմ: Մեկ այլ վաճառական, երբ տեսավ, որ այդ մարդկանց լուսանկարում եմ, եկավ ինձ հարցրեց՝ կարող եմ իրեն էլ լուսանկարել իր՝ մեղրի տաղավարի մոտ:Իմ տեսախցիկը հաղորդակցություն էր խթանում՝ տոնական տրամադրություն ստեղծելով. հենց որ կապեր են հաստատվում, զրույցը բռնկվում է:

One day, the Barekamutyun market was so colorful that I immediately wanted to take a photo, though I often hesitate to point my camera directly at people. I started focusing on objects that caught my interest, from where I could start. There I was, as if I wasn't interested in people at all, only fascinated by the bright dash of sunlight hitting that squash. As I'd hoped, it wasn't long before three men with loud laughs asked me to take their picture too. Seeing me taking their photo, another trader came and asked if I could take his photo, with his honey stand. My camera had triggered communication, generating a festival atmosphere; once the connection is made, conversation begins.

Pazarlarda pek çok bahçeden ürün bir araya geliyor. Sanki bir kutlama, bir bayram yeri. Uzun bir süreçten sonra bitkiler meyvelerini, tohumlarını vermişler, uzun bir çalışma süresinde insanlar onları toplamış ve getirmişler diğerleriyle yan yana, şimdi tüm meyve sebzeler bir arada.

Farklı bahçelerin çeşit çeşit ürünleri, aynı tezgâhta buluşuyor. Çeşitlilik pazara rengini veriyor. Hepsinin de yeri başka, yabani otlarından, meyvelerinden yemişlerine kadar. Bir tezgâhta bulamadığın yan tezgâhta. Herkes ihtiyacını buluyor burada.

Շուկաները համախմբում են տարբեր այգիներից բերված ապրանքը. արտադրանքի տոնախմբություն, տոնակատարության վայր: Աճման և զարգացման երկար ընթացքից հետո բույսերը տալիս են իրենց պտուղներն ու սերմերը: Ամիսներ շարունակ դրանք մշակելուց հետո մարդիկ հավաքում են իրենց արտադրանքը և մեկտեղում դրանք. հիմա բոլոր մրգերն ու բանջարեղենները մի վայրում են հավաքվել:

Տարբեր այգիներից տարատեսակ բերքերը հանդիպում են նույն վաճառասեղանին՝ տարբեր և գունագեղ՝ գրավելով իմ ուշադրությունը: Յուրաքանչյուրն ունի իր ուրույն տեղը՝ վայրի խոտաբույսերից մինչև մրգերն ու ընդեղենը: Այն, ինչ չես կարող գտնել մի վաճառասեղանին, կողքինից կգտնես: Յուրաքանչյուրն այստեղ գտնում է այն, ինչ իրեն պետք է:

Markets bring together products from many gardens, a celebration of produce, a place of festival. After the long process of growth and generation, plants offer their fruits and seeds; after weeks and months of labour, farmers harvest their produce and bring them together - now all fruits and vegetables gathered in one place.

Produce from different gardens meet at the same stall, diverse and colourful, catching my eye. Each has their place, from wild herbs to fruits and nuts. What you can't find at one stall, you find at the next. Everyone finds what they need here.

58
SUNFRUIT

Güneş tezgâhta da aydınlatmaya devam ediyor sebzeleri, meyveleri, ben hâlâ buradayım dercesine. Dallarından kopmuş meyveler için pazarda en tanıdık şey güneş olmalı. Kuş sesleri de öyle. Bir de belki eller... Onu sulayan, toplayan ellere benzer eller. Şaşırır mı tek tip tarlada büyüyen bir sebze onca başka sebzeyle yan yana gelince?

Արևը շարունակում է շողշողալ վաճառասեղանին դրված բանջարեղենների և մրգերի վրա, ասես ասելով՝ ես դեռ այստեղ եմ: Ճյուղից պոկված մրգերը շուկայում գտնում են անգամ իրենց ծանոթ արևին, նաև թռչուններին, որ նույն երգերն են երգում... Մեկ էլ գուցե՝ ձեռքերը… Ձեռքեր, որ նման են այն ձեռքերին, որ ջրել են իրենց ու քաղել: Ի՞նչ զգացում կունենա այն բանջարեղենը, որ իր տեսակի նման այլ բանջարեղենների հետ աճելով՝ հիմա հանդիպում է շատ այլ տեսակի բանջարեղենների: Զարմա՞նք կապրի:

The sun continues to shine on the vegetables and fruits on the stall, as if saying, “I’m still here.” Even in the market, the fruits torn from their branches find the familiar sun. And the birds sing the same song... And perhaps the hands... Hands similar to those that watered and harvested them. How would a vegetable, grown with so many identical produce, feel when meeting so many different types of vegetables? Surprise?

ARMENIAN MARKET
38 Khorenatsi

Kapalı mekânlardan alışveriş yapmak yerine pazara gelince, gün ışığı ve sohbet, varsa rüzgâr ya da yağmur eşlikçisi oluyor insanın.
Kimileri üretici, kimileri aracı olan pazarcılarla tanışmak, bir iki laf etmek için de güzel bir fırsat. Akşamları dışarıdaki tezgâhlardan içerideki kapalı alana taşınan pazardaki ürünler biraz daha ucuz.
Ürün fiyatları üzerinde yazmıyor. İlk gidişimde korkutmuştu bu beni, nasıl anlaşacaktım pazarda insanlarla, asla yalnız gelemem diye düşünmüştüm. Çok değil birkaç gün sonra sokaklarda gezinirken yolum pazara çıkıverdiğinde bir baktım anlaşabiliyoruz, dile gerek duymadan. Hem çok da zor sayılmazdı, birkaç cümleyi öğrenmek yetiyordu. Hem onlarda da "bi kilo", "mi kilo"ymuş. İlk seferinde sürekli mi kiloyu duyup Türkçe mi bu diye şaşırıp durmuş, yanlış duyuyor olmalıyım diye düşünmüştüm.

Փակ վայրերում առևտուր անելու փոխարեն շուկա գնալը մեզ ընկղմում է արևի ճառագայթների և զրույցի մեջ: Անկախ եղանակից՝ քամուց և անձրևից, բոլորը դառնում են մեր զրուցակիցները: Այս փորձառությունը հնարավորություն է տալիս ծանոթանալ ու մի երկու բառ փոխանակել վաճառականների և այգեգործների հետ: Մինչև երեկո դրսի վաճառասեղանների ապրանքն ավելի էժան է վաճառվում: Ապրանքների արժեքները դրանց վրա գրված չեն, ինչն ինձ սկզբից վախեցնում էր: Ինչպե՞ս կարող ենք լեզու գտնել շուկայում. ես երբևէ կկարողանա՞մ մենակ գալ շուկա: Միայն մի քանի օր էր անցել, որ փողոցներով քայլելիս հայտնվեցի շուկայում. այո՛, իրար հասկանում էինք՝ առանց լեզուն իմանալու: Բացի դրանից՝ մի քանի նախադասությունը բավարար էր արդեն. «մի կիլո»՝ հայերեն, և «բի քիլո»՝ թուրքերեն: Առաջին անգամ երբ լսեցի «մի կիլո» արտահայտությունը, գիտակցեցի, որ հասկանում եմ: Մ՛յ քեզ բան: Մի՞թե ես էի սխալ լսում, մի՞թե դրանք այդքան նման էին: Այնքան էլ դժվար չէր. իմ վախը քիչ-քիչ մարում էր:

Rather than shopping in indoor spaces, coming to a market immerses us in sunlight and conversation; whatever the weather, wind or rain, all become our companions. The shared experience gives an opportunity to meet and chat with vendors, some farmers, others traders. By evening, the outdoor stalls sell their products more cheaply. Prices are not written down, scaring me at first. How could I communicate at the market, would I ever be able to come alone? Only a few days later, wandering the streets, I ended up at the market; yes, we could understand each other without needing words. Besides, a few sentences were enough. "Mi kilo" in Armenian and "bi kilo" in Turkish. That first time, hearing "mi kilo" I realised I could understand. What a surprise! Was I mishearing, are they so similar? It wasn't that difficult; my fear was melting away.

Birkaç hafta sonra artık pazarcıları tanır, birkaç ay sonra ise onlarla sohbet edebilir olmuştum. Nerede bilmediğim bir şey varsa ona gidiyordu elim. Kurutulmuş otlar, renkli fasulyeler, bahar geldiğinde her hafta yenisi çıkan çeşit çeşit otlar. Beni yabani otlarla yakınlaştıran, onları ilk kez pişirdiğim yer oldu Ermenistan. Bu yabani otları nasıl pişireceğimi de pazarcı kadınlar öğretti bana. Hatta bir pazarcıdan iş teklifi bile aldım. Ermenistan'da meyveleri kurutup, içlerini toz haline gelmiş cevizle dolduruyorlar. Bunu domates, mandalina, portakal, kayısı, erik, incir gibi pek çok meyveyle yapıyorlar. Bu pazarcı da onlardan satıyordu, bana diyordu ki "Türkiye'de kuru meyveleri böyle yapmıyorlar, benim Megri'de ceviz ve meyve bahçelerim var ama Türkiye'de kalacak yerim yok, bunları yapıp Türkiye'de satalım." Yarı şaka yarı ciddi gibi görünen bu teklif üzerine gülüştük, biraz kuru meyvelerden aldım ve ayrıldım tezgâhtan, gelecek haftaya kadar.

Մի քանի շաբաթվա ընթացքում արդեն շուկայի աշխատողներին ճանաչում էի, իսկ մի քանի ամիս անց նրանց հետ կարողանում էի զրուցել: Շուկայում ձեռքս միշտ ձգվում էր դեպի այն ապրանքները, որ ինձ ծանոթ չէին՝ չորացրած խոտաբույսեր, լոբազգիների գունավոր տեսակներ և գարնանն ամեն շաբաթ դուրս եկող թարմ կանաչեղեն: Հայաստանն այն վայրն էր, որ ինձ ծանոթացրեց վայրի խոտաբույսերին. ես դրանք սկսեցի եփել: Շուկայում աշխատող կանայք ինձ սովորեցրին, թե ինչպես պետք է դրանք եփեմ. դրանց մեծ մասը առաջին անգամ էր ինձ հանդիպում: Շուկայի աշխատողներից մեկն անգամ ինձ աշխատանք առաջարկեց: Հայաստանում մրգերը չորացնում են և լցնում ընկույզով, նույնը անում են լոլիկով, մանդարինով, նարնջով, ծիրանով, սալորով, թզով և շատ այլ մրգերով: Շուկայի այս աշխատողն էլ դրանցից էր վաճառում և ինձ ասաց. «Թուրքիայում չրերն այսպես չեն անում, ես Մեղրիում ընկույզի և մրգերի այգիներ ունեմ, բայց Թուրքիայում մնալու տեղ չունեմ: Արի՛ չիր պատրաստենք և դրանք վաճառենք Թուրքիայում»: Մենք ծիծաղեցինք այս առաջարկի վրա, որը կիսակատակ և կիսալուրջ թվաց: Ես այդ վաճառասեղանից մի քիչ չիր գնեցի և դուրս եկա՝ մինչ մյուս շաբաթ վերադառնալս:

After a few weeks, I knew the vendors; within after a few months, I could even chat with them. Whenever there was something I didn't know in the market, my hand would reach for it - dried herbs, colorful beans, and a wide variety of fresh greens that appeared every week in the spring. Armenia was where I got closer to wild herbs; I cooked. Market women taught me how to cook these wild herbs, many for the first time. One vendor even offered me a job. In Armenia, they dry fruits and fill them with powdered walnuts. They do this with tomatoes, tangerines, oranges, apricots, plums, figs, and many other fruits. This vendor was selling them too, and he said to me, "In Turkey, they don't make dried fruits like this. I have walnut and fruit orchards in my Megri, but I have no place to stay in Turkey. Let's make these and sell them in Turkey." We laughed at this offer, which seemed half joking, half serious. I bought some dried fruits and left the stall, until the next week.

EXTRA MASTIC
GARDENIA
EXTRA MASTIC

Brand Store

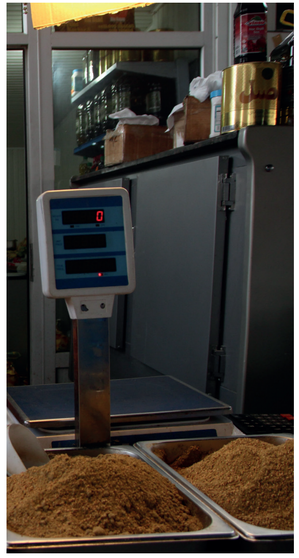

Premium Bananas
SABRONTAR

Pazara Türkiye'den gelen ürünler de varmış. Domates, limon, bazen de portakal. Benim Türkiye'den olduğumu bilen pazarcılar bunlar "Turkakan, Turkakan" diyorlardı. Yani Türkiye'den. Gürcistan ya da İran üzerinden dolaşıp sebze ve meyveler giriyordu demek ülkenin, şehrin ve pazarın kapısından. Bizim bahçemizden buraya, pazar bahçesine.

Այս շուկայում վաճառում էին նաև Թուրքիայից բերված ապրանքներ՝ լոլիկ, լիմոն և երբեմն էլ նարինջ: Այն վաճառողները, որոնք գիտեին, որ ես Թուրքիայից եմ, ասում էին՝ թուրքական ա, թուրքական: Այդ բանջարեղեններն ու մրգերը այս երկիր, այս քաղաք ու այս շուկա էին հասել՝ միայն Վրաստանով կամ Իրանով ճամփորդելով: Մեր այգուց դեպի այստեղ՝ այս շուկայի այգի:

This market also sold products from Turkey - tomatoes, lemons, and sometimes oranges. Sellers who knew I was from Turkey would call these "Turkakan, Turkakan," meaning "from Turkey." These vegetables and fruits could only reach this country, this city, and this market having travelled through Georgia or Iran. From our garden to here, to the garden of this market.

Bursa

Yerevan

Bonanza

ТУАЛЕТ

Karla kaplı üç ayın sonunda, karlar erimeye başladığında, kaldırımlar kendi renklerini yeniden gösterdi bizlere. Pazar ziyaretime su damlaları sesi, pazarcıların eriyen kar sularıyla dolu kova boşaltma sesleri de eklendi. Neşeli bir gün. Baharın yavaş yavaş geldiğinin habercisi. Uzun zamandır beklediğim ilk çiçekler nisan başında ancak gösteriyorlar kendilerini. Kış ne kadar uzun sürerse o kadar şenlikli geliyor bahar. Her ağacın çiçeğinin kokusu, rengi teker teker kendini gösteriyor.

Ձյունածածկ երեք ամսից հետո երբ ձյունը սկսեց հալվել, մայթերը նորից ցույց տվեցին իրենց գույները: Երբ այդ շաբաթ գնացի շուկա, ջրի կաթիլների ձայնը միախառնվել էր մթնոլորտին՝ մեկտեղված շուկայի վաճառականների ձայների հետ, որոնք դատարկում էին դույլերը՝ լցված հալվող ձյան ջրով: Ուրախալի օր էր. գարնան կամացուկ մոտենալու նշանն էր: Իմ՝ երկար սպասած առաջին ծաղիկները վերջապես դուրս եկան ապրիլի սկզբին: Ինչքան երկար է ձմեռը տևում, այնքան ավելի տոնական է գարունը դառնում: Յուրաքանչյուր ծառի ծաղկի բույրն ու գույնը մեկ առ մեկ երևան են գալիս:

When the snow began to melt after three months, the sidewalks again revealed their own colors. When I visited the market that week, the sound of water droplets added to the ambiance, along with the sound of vendors emptying buckets filled with melting snow. It was a cheerful day, a sign of the slow arrival of spring. The first flowers I had been waiting for finally showed themselves in early April. The longer the winter lasts, the more festive spring feels. The scent and color of each tree's blossoms slowly reveal themselves one by one.

Ve üçüncü cemre düştükten bir ay sonra çiçek açıyor bahçemizdeki kayısı.

Bir gün, o zamanki ev arkadaşım Pedro, bir kat yukarıda olan odasından Ararat'ın, Ağrı Dağı'nın göründüğünden bahsetmişti. Şaşırarak penceresine koşmuştum. Haftalar sonra, üçüncü cemrenin düştüğü zamanlarda, bu bahçedeki dördüncü ayımda ilk kez kayısı ağacındayken Dağ'ı görmek beni yeniden hayrete düşürdü, demek görmek için başka noktalara gittiğim Dağ'ı buradan da görebiliyordum.

Երրորդ «ջեմրե»-ից մեկ ամիս անց մեր այգու ծիրանենին ծաղկեց: «Ջեմրե»-ն (թրք.՝ cemre) օգտագործվում է նկարագրելու օդի, ջրի և հողի ջերմաստիճանի բարձրացումը: Առաջինը տեղի է ունենում օդի «ջեմրեն», երկրորդը՝ ջրի «ջեմրեն»՝ փետրվարին, և վերջինը՝ երրորդը հողի «ջեմրեն» է, որը ընկնում է մարտի սկիզբ:

Մի օր Պեդրոն, ում հետ նույն տանն էինք ապրում (նա մի հարկ վերև էր մնում), ձայն տվեց՝ ասելով, որ իր սենյակից երևում է Արարատը՝ Աղրը (թրք.՝ Ağrı) լեռը: Զարմացած վազեցի դեպի նրա պատուհանը: Շաբաթներ անց՝ երրորդ «ջեմրե»-ի ժամանակ, իմ՝ այս այգում լինելու չորրորդ ամսում, ես նորից ապշեցի, երբ ծիրանենու մոտ կանգնած տեսա Լեռը: Այսինքն՝ այստեղից էլ կարող եմ տեսնել Լեռը՝ առանց դրա համար ուրիշ տեղեր գնալու:

And a month after the third "cemre" (it is a word to tell the increase of the temperature of air, water and earth. First is air, second is water at the end of February and third is to earth in the beginning of March) fell, the apricot tree in our garden blossomed.

One day, my flatmate Pedro called from his room on the top floor that he could see Ararat, the Mountain Ağrı in Turkish. Surprised, I rushed to his window. Weeks later, during the time of the third "cemre," in my fourth month in this garden, seeing the Mountain while standing by the apricot tree once again amazed me. So, instead of going to other places to see it, I could see the Mountain from here as well.

dağ լեռ mountain

Nereden baksan
başka görünür şekli,
ne kadar uzak olduğuna,
neresinde durduğuna göre.
Kimi tepeleri saklanır,
uzaktan belli etmez kendini
içindeki inanılmaz çeşitlilik.
Bitkileriyle, hayvanlarıyla
koca bir dünya.
İnsanlar için kutsal olmuş,
gökyüzüne en yakın yer.
Heybetiyle
çok uzaklardan görünür
kendine davet eder bakanı
buluşmaya bir davettir bu
onun canlılığıyla tanışmaya,
ve paylaşmaya aynı nefesi.

Որ կողմից էլ նայես՝ տարբեր է տեսքը՝
կախված նրանից, թե ինչքան հեռու կամ մոտ
ես դրան,
կամ որտեղ ես կանգնած:
Որոշ գագաթներ թաքնվում են՝
իրենց հարուստ բազմազանությունը ցույց
տալով միայն նրանց,
ովքեր մոտ են գալիս իրենց:
Հսկայական մի աշխարհ՝
իր բույսերով, իր կենդանիներով:
Այն մարդկանց համար սուրբ է դարձել.
վայր, որ ամենամոտն է երկնքին:
Իր վեհությամբ այն տեսանելի է հեռվից՝
իր մոտ կանչելով հետաքրքրվողին.
հանդիպման հրավեր՝
իր կենսունակությունը բացահայտելու
և նույն շունչը բաժնեկցելու:

From every angle, it appears differently,
depending on how far or near you are,
and where you stand.
Some peaks hide,
only revealing their rich diversity to those
who come to them.
A whole world,
with its plants, its animals.
It has become sacred for humans,
the place closest to the sky.
With its grandeur, it's visible from afar,
inviting the observer;
an invitation to meet,
to discover its vitality,
and to share the same breath.

Dağa doğru gitmek,
önce bakışın sonra adımlarınla.

Դեպի լեռը գնալ՝
նախ հայացքովդ, հետո՝ քայլերովդ:

Heading towards the mountain,
first with your gaze, then with your steps.

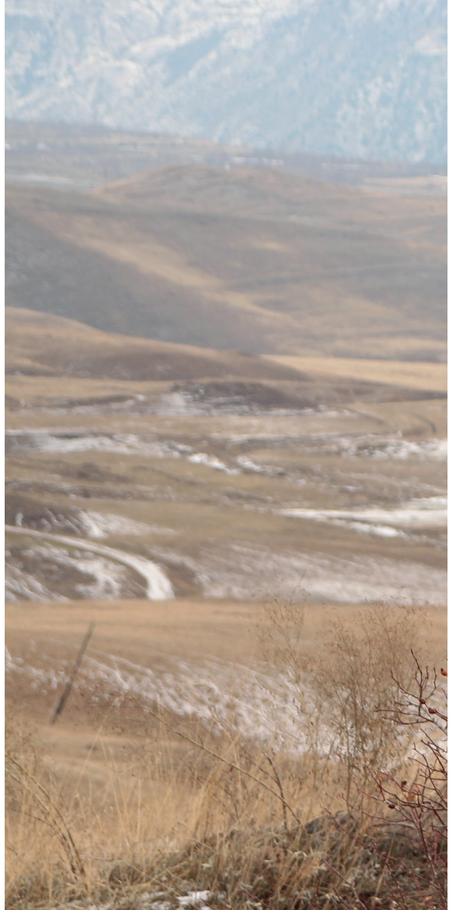

ARARAT
LOVE

Benim bakışım Ararat'tan,
Sis ve Masis'ten,
Küçük ve büyük tepeden oluşan
hava açık olunca
gökyüzü kalesi gibi
şehrin üzerinde asılan
o bir görünüp bir kaybolan
dağdan başladı.

Görünüp kaybolmalarını,
bilinmezliğini çok uzaklardan izledim,
Pek çok Erivanlının yaptığı gibi.
Bir tarafta Ağrı, diğer tarafta Ararat olan bu dağı
ilk kez gördüğüm yer Erivan.

Հայացքս ուղղում եմ Արարատին,
հայտնի նաև որպես Սիս ու Մասիս՝
իր փոքր ու մեծ գագաթներով:
Պարզ եղանակին
երկինք մխրճված ամրոցի պես
Լեռը կախված է քաղաքի վրա.
վեր խոյացած՝ մերթ երևում է, մերթ
անհետանում:

Հեռվից հետևել եմ նրա փոխակերպումներին,
առեղծվածային հայտնվելուն ու
անհետանալուն՝
ինչպես մարդիկ են Երևանում:
Այս լեռը, որ մի կողմից Արարատ է, մյուսից՝
Աղրը, առաջին անգամ տեսա Երևանում:

I start gazing at Ararat,
also known as Sis and Masis,
with its small and large peaks.
In clear weather,
like a fortress in the sky,
the mountain hangs over the city,
suspended, appearing and disappearing.

From afar, I watched it changing,
its mysterious appearances and disappearances,
like many people from Yerevan.
This mountain, with Ararat on one side
and Ağrı on the other,
I first saw it in Yerevan.

Adımlarımın bakışımı izlemesi zaman alıyor.
Zaman geçiyor.
Mahallemde geçmişte yaşamış Ermenilerin
izlerini ararken
evimizin arka tepesindeki sokaklarda dolaşıyorum.
Arka sokaklarımızın bahçelere,
bahçelerin de
eteklerinde doğup büyüsem de
ormanlarında pek yürümediğim
Uludağ'a açıldığını keşfediyorum.
Yürüdükçe yürüyorum
Uludağ'ın eteklerindeki ormanlarda.
Oralarda dolaştıkça,
insanlarla tanışıyorum,
hemen orada yaşayan,
daha önce yolum düşmediği için tanışmadığım.
Gizli bahçeler buluyorum,
dağın içinde,
karşılaştığım kişi beni davet etmese,
o yabancıya güvenip takip etmesem
hiç bulamayacağım bahçeler.
Böyle yerleri buldukça ailemi, arkadaşlarımı da götürüyorum.
Kendi deneyimim etrafıma yayılarak genişliyor.
Birlikte tanışıyoruz bu defa.
Sokakları, bahçeleri, dağları
kendimize tanıdık ediyoruz.

Ժամանակ է պահանջվում, որ քայլերը հետևեն հայացքին:
Ժամանակն անցնում է:
Մինչ մեր թաղամասում անցյալում ապրած
հայերի հետքերն եմ փնտրում,
թափառում եմ մեր տան հետևի փողոցներով:
Բացահայտում եմ, որ մեր նրբացքները տանում են դեպի այգիներ,
իսկ այգիները՝
դեպի Ուլուդաղ լեռը:
Թեև Ուլուդաղի ստորոտին եմ մեծացել,
մինչ օրս երբեք դրա շուրջբոլորը չէի թափառել:
Շարունակում եմ քայլել և
Ուլուդաղի ստորոտին գտնվող անտառն եմ մտնում:
Այնտեղ
ծանոթանում եմ մարդկանց, տեղացիների,
որ նախկինում չէի հանդիպել,
քանի որ մեր ճանապարհները չէին հատվել:
Լեռներում գտնում եմ թաքնված այգիներ,
այգիներ, որ երբեք չէի գտնի,
եթե ինձ դրանց տերերը հրավիրած չլինեին:
Ես պետք է վստահեմ այդ անծանոթին և հետևեմ նրան՝
նման վայրերը բացահայտելու համար:
Երբ ընտանիքիս, ընկերներիս էլ եմ տանում՝
այդ ոգևորությունը նրանց հետ կիսելու,
իմ իսկ փորձառությունները տարածվում ու ընդարձակվում են շուրջս:
Այս անգամ միասին ենք բացահայտում:
Մենք սկսում ենք ինքներս մեզ ճանաչել,
երբ սկսում ենք ճանաչել փողոցները, այգիները, լեռները:

It takes time for steps to follow gaze.
Time passes by.
While searching for traces of Armenians
who lived in my neighborhood in the past,
I wander through the streets behind our house.
I discover that our backstreets lead to gardens,
and gardens
lead to the mountain Uludağ.
Although I grew up in the foothills of Uludağ,
I never wandered there much until now.
As I walk,
I continue into
the forests at the foot of Uludağ.
Here,
I meet people, locals I haven't met before
because my path hadn't crossed theirs.
I discover hidden gardens in the mountains;
gardens I would never find
if I'd not been invited by the owners.
I must trust that stranger and follow him to discover
such places.
As I take family and friends to share the excitement,
my own experiences spread and expand around me.
This time, we discover together.
We get to know ourselves
as we become familiar with the streets, the gardens,
the mountains.

ve derler ki iki tarafından da aşılmaz görünmesine bakmayıp Koca Dağ'a çıkanlar
orada birbirleri ile buluşurlarmış.

Ասում են՝ Մեծ Լեռը բարձրացողները, չնայելով լեռան թվացյալ անհաղթահարելիությանը,
իրար հանդիպում են հենց գագաթին:

Some say that those who climb the Big Mountain without fear of its seemingly insurmountable peaks
meet each other there.

